

Hørings svar fra Norges Pelsdyrslag

Forslag til endringer i lov 21. juni 2019 nr. 63 om forbud mot hold av pelsdyr.

Oslo, 21. januar 2021

Innholdsfortegnelse

1. Innledning og bakgrunn	4
2. Generelt om loven og de viktigste nødvendige endringene	6
Erfaringer med dagens ordning	7
Forholdet til Grunnloven og EMK	8
3. Hvem som omfattes av de nye erstatningsreglene (§ 3 første ledd)	9
Innledning	9
Kravet om hold av pelsdyr	10
Krav til dyrehold 15. januar 2018	11
Midlertidig opphold	11
Konkrete eksempler	12
Datoen må endres til 1. januar 2015	13
Nærmere om leide anlegg	13
Handel med pels	14
4. Erstatning etter avvikling (§ 3 annet ledd)	16
Generelt om behovet for klare retningslinjer	16
Om utmåling av erstatning basert på bruksverdi	18
Faktorer av betydning for beregning av bruksverdi	19
Skinnpriis	19
Valperesultat	19
Fôrpris og fôrforbruk	20
Pelsing	20
Faste kostnader	20
Arbeidskostnad	20
Anleggskostnader	21
Kapitaliseringsrente og kapitaliseringstid	22
Beregning av bruksverdi	23
Individuell beregning av bruksverdi	24
Rett til erstatning på grunnlag av utgifter til gjenerverv	25
5. Fremgangsmåten ved fastsetting av erstatning (§ 4)	26
Dokumentasjon av anleggets tilstand på tidspunkt for verdsettelse	29
6. Forskrift om kompensasjon, omstillingsmidler og kontroll (§ 5)	31
Særlig om omstillingsmidler	31
Budsjettrammen for omstillingsmidler	33
Særlig om riving og rydding	33

Hvilke bygninger som omfattes	34
Begrepet «pelsdyrhus»	34
Mellomfinansiering av rivingsutgifter	34
Særlig om pensjon	34
Krav om samtidig uttak må fjernes	35
Inntekt over to ganger folketrygdens grunnbeløp (2G)	35
Inntekter fra avsluttet næringsvirksomhet	36
Avkorting av kompensasjon	36
7. Dekning av alle tap	37
8. Skatt	37
Utsatt skatt (betinget skattefritak)	38
Fullt skattefritak	38
Nytt skatteregelverk må gis tilbakevirkende kraft	39
9. Andre forhold	39
Erstatning og trygdeordninger	39
Fôrlagene og annen følgeindustri	40
10. Oppsummering	40

1. Innledning og bakgrunn

Vi viser til Landbruks- og matdepartementets høringsnotat med forslag til endringer i lov 21. juni 2019 nr. 63 om forbud mot hold av pelsdyr (forbudsloven). Vi vil i dette høringssvaret gå detaljert gjennom hvilke endringer som må gjøres i loven. Det er viktig først å være klar over bakteppet for denne saken.

Lovforbudet mot pelsdyrhold og behandlingen av norske pelsdyrbønder er helt unikt. Norge har aldri tidligere forbudt en næring som ikke har vært til skade for hverken samfunnet eller enkeltpersoner, for ikke å snakke om en næring som bidrar positivt både lokalt og nasjonalt. Det er mange påstander, meninger og myter om næringen, men ingen næring har vært grundigere utredet og gransket enn pelsdyrnæringen. Faktagrunnlaget er tydelig, omfattende og enkelt tilgjengelig.

Proessen som har ledet dit vi er nå, har vært uholdbart svak, og hensynsløs overfor bøndene. Pelsdyrbøndene er blitt holdt i total usikkerhet i år etter år. De er påført helt unødvendige tap, personlige belastninger og usikkerhet for seg og familien. Proessen har gjort det vanskeligere for dem å komme seg på bena igjen. Denne saken handler om i overkant av 200 familier over hele Norge, som ikke har gjort noe annet enn å skape verdier i en fullt lovlig næring. De har ikke gjort noe galt, og må derfor ikke straffes.

Bakteppet er viktig for å forstå hva bøndene taper og hva de har blitt, og fremdeles blir, utsatt for. I 2013 nedsatte regjeringen et utvalg med ni medlemmer som skulle gjennomgå pelsdyrnæringen grundig og levere en anbefaling om næringens framtid i Norge. Målet var å skape forutsigbarhet. Året etter la utvalget frem sin rapport. Den konkluderte, som også Vitenskapskomiteen for mattrygghet gjorde i 2008, med at dyrevelferden var god i næringen. Flertallet i utvalget gikk inn for å anbefale "bærekraftig utvikling" i NOU 2014:15, noe som dannet grunnlaget for den samme anbefalingen fra regjeringen Solberg i stortingsmelding 8 (2016-2017).

Da Stortinget i 2017 satte et endelig punktum i saken, var det etter flere år med politisk debatt og faglige utredninger. Det ble vedtatt bærekraftig utvikling av næringen, med verdens strengeste regler for dyrevelferd. Ekspertene som etologer, veterinærer og andre med spesialkompetanse, aktivister, utvalg og bønder hadde alle fått kommet med sine syn. Saken var avsluttet.

De omlag 200 norske pelsdyrbøndene hadde på dette tidspunktet allerede tatt omfattende grep, blant annet gjennom å implementere det omfattende forskningsbaserte dyrevelferdsprogrammet «Welfare». De hadde gjort betydelige investeringer, som en følge av nasjonale og interne regelskjerpinger. Norske pelsdyr blir hyppigere og grundigere kontrollert enn noen andre husdyr. Næringen har tre pålagte veterinærbesøk hvert år, omfattende interne kontroller, nasjonale sertifiseringsinspeksjoner, inspeksjoner gjennom Welfare og tilsyn fra Mattilsynet, de

fleste uanmeldte. Mange bønder fulgte opp Stortingets vedtak i 2017 med nye investeringer, planer, videreutdanning og tilrettelegging for generasjonsskifte. De gjenværende pelsdyrbøndene er antakeligvis verdens beste på kvalitet og dyrevelferd. Norges Pelsdyrslag har dokumentert at over 99,8 prosent av pelsdyrene i norske pelsdyrgårder er friske og uten skade.

Storingsflertallet etter stortingsvalget i 2017 hadde gått til valg på å bevare en bærekraftig pelsdyrnæring - og det flertallet vokste gjennom valgkampen. Den sjokkerende helomvendingen under regjeringsforhandlingene på Jeløya i januar 2018 kom utelukkende som følge av en politisk hestehandel. Venstres daværende partileder, Trine Skei Grande, har i sin selvbiografi omtalt det slik: «*som en ekstra test på hvor stor vilje som lå hos de andre for å finne en løsning, la vi til at vi ville avvikle pelsdyrnæringa. (...) Vi gikk med vilje lenger enn vi trodde Siv og Erna kom til å strekke seg*». Verdier og erfaringer bygd opp over generasjoner, livsgrunnlag og forutsigbarhet for næringslivet ble utradert etter en politisk test i januar 2018. Det er rystende.

Tidligere sivilombudsmann Arne Fliflet mente forbudet var et brudd med prinsippet om åpenhet og reell offentlig debatt, ettersom det ble forhandlet frem bak lukkede dører kort tid etter stortingsvedtaket om bærekraftig utvikling. Ifølge Fliflet, som er en av Norges fremste eksperter på Grunnloven, var forbudet et brudd med Grunnlovens intensjon. Han skrev blant annet:

Disse vedtakene var forankret i en forutsetning om å skulle bidra til forutsigbarhet for pelsdyroppdretterne. Jeløya-avtalen ble inngått i lukkede forhandlinger mellom de partier som skulle utgjøre et nytt og utvidet parlamentarisk grunnlag for regjeringen.

En oppfølging av dette i dag vil for det første bryte med siktemålet om forutsigbarhet som var bakgrunnen for de utredninger som ble gjennomført og som fikk sin avslutning ved stortingsvedtaket 10.1.2017. For det annet vil et forbud nå bryte med prinsippet om en demokratisk prosess om åpenhet og en reell offentlig debatt («en åpen og opplyst offentlig samtale/eit ope og opplyst offentleg ordskifte.»).

Han mente videre at en avvikling av næringen kun burde ha skjedd etter en ny, åpen og demokratisk prosess, lik den som førte frem til vedtaket om bærekraftig fremtid. Det skjedde ikke. Den korte prosessen pelsdyrnæringen ble utsatt for var både lukket, udemokratisk og i strid med Grunnlovens intensjon. Den var heller ikke tuftet på et faglig grunnlag.

De neste tre årene har vært et hardhendt politisk spill fra regjeringen for å gjøre erstatningen til bøndene så lav som mulig. Det opprinnelige forslaget fra regjeringen var på 365 millioner kroner, inkludert riving og en høyst begrenset omstillingsordning. Det ville dekket en brøkdel av bøndenes reelle tap. Det neste forslaget ville på samme måte latt bøndene sitte igjen med nesten hele regningen for

Venstres inntreden i regjeringen. Vinteren 2020 grep Stortinget inn og slo entydig fast at alle bøndene skal holdes skadesløse. De skal ha full erstatning basert på ekspropriasjonsrettslige prinsipper.

Landbruks- og matdepartementet brukte lang tid i forsøket med å lage en ordning og forskrift som kunne oppfylle Stortingets intensjon, men etter en rekke utsettelse ga departementet selv opp, og fremmet i stedet forslaget om endring av loven om forbud mot pelsdyrhold. Over tre år etter at regjeringen besluttet forbud mot hold av pelsdyr, opplever norske pelsdyrbønder fortsatt total usikkerhet om de vil få dekket sine økonomiske tap.

2. Generelt om loven og de viktigste nødvendige endringene

Norges Pelsdyrslag er glad for at konklusjonen til slutt er at bønder skal behandles ut fra samme rettsprinsipper som gjelder for alle andre staten tar noe fra. Vi er samtidig svært overrasket over at lovforslaget som er blitt presentert ikke inneholder helt nødvendige og grunnleggende mekanismer for å sikre full erstatning til bøndene, i tråd med Stortingets intensjon. Slik forslaget nå står, risikerer vi at et endeløst politisk spill avløses av endeløse prosesser i forvaltningen og rettsapparatet.

Nå må denne saken løses på en rettferdig og god måte. Det må settes et endelig punktum som gir bøndene tydelige rammer og forutsetninger de kan forholde seg til, slik at de kan komme seg videre med egne liv og virksomhet. Når Stortinget vedtar lovendringen, må all usikkerhet for bøndene fjernes, og vedtaket må gi tydelige avklaringer om hver enkeltes forventede erstatning og fremtidsmuligheter.

Det er store variasjoner mellom de drøyt 200 norske pelsdyrbøndene, særlig fordi pelsdyrvirksomheten for mange inngår som en integrert del av annen landbruksvirksomhet. En avvikling får derfor store konsekvenser for mange, og de personlige konsekvensene av urimelige utslag vil bli svært alvorlige. Derfor må tydelige, og forståelige, prinsipper og retningslinjer fremgå av loven.

- Riktige beregninger må legges til grunn. For å sikre rask prosess, og for å unngå juridiske og politiske omkamper, er det avgjørende at Stortingets behandling av saken gir klare føringer for utmålingen.
- Alle pelsdyrbønder må inkluderes i erstatningsordningen.
- Det må sikres at bøndene holdes reelt skadesløse.
- Det må være fullt skattefritak for erstatningen.
- Ordningen for omstilling må faktisk treffe bøndene.

Norges Pelsdyrslag mener disse punktene, og andre viktige elementer, må inn i loven for at den skal være i tråd med Stortingets vedtak og intensjon.

Erfaringer med dagens ordning

Den gjeldende forskriften om kompensasjon til pelsdyrbøndene (kompensasjonsforskriften) ble fastsatt i november 2019. Mange bønder har allerede søkt om, og mottatt, erstatning etter denne forskriften. Basert på dette har næringen gjort seg en rekke erfaringer som tydelig viser svakheter ved dagens ordning, og som må rettes opp i den nye loven.

Disse erfaringene er en tydelig advarsel om hva som igjen blir resultatet, om det ikke nå legges frem en gjennomarbeidet lov:

- Bønder opplever at erstatning fastsatt etter den gjeldende forskriften gjennomgående ligger langt under takstverdien for pelsdyranlegget eller annen verdsetting som blir benyttet i forbindelse med finansiering og forsikring.
- Flere bønder faller fullstendig utenfor ordningen, da de av ulike årsaker hadde midlertidig opphold i driften 15. januar 2018. Dette har satt mange av bøndene og deres familier i en ekstremt krevende livssituasjon.
- Mange bønder opplever urimelig og vilkårlig avkortning av erstatningen, ettersom det er gjennomsnittlig dyretall for de to søknadsomgangene for avløsertilskudd i 2017 som i henhold til forskriften skal legges til grunn. Flere hadde av ulike årsaker redusert antall dyr på telledatoene i 2017.
  - En bonde som hadde delvis sanering av driften i 2017, får for eksempel ikke dette hensyntatt i beregning av dyretall, fordi driften ikke var fullt ut sanert. Den delvise saneringen ble gjort etter anbefaling fra veterinær og Mattilsynet. Resultatet er at bonden er pålagt en reduksjon i dyretall som gir betydelig lavere erstatning enn dersom dyreholdet hadde vært fullt operativt eller fullt sanert.
- Mange eiere av pelsdyranlegg som var utleid faller helt utenfor ordningen. Dette er grovt urimelig og fullstendig uforståelig, da eierne av anlegget bærer hele kapitalrisikoen, mens leietakerne får erstatningen. Dette er så urimelig at det virker som en feiltolkning, men Landbruksdirektoratet har uttrykkelig slått fast at det er riktig tolkning.
- Mange bønder kommer ikke i gang med omstilling til ny virksomhet fordi de ikke kan ta sjansen på å rive eksisterende anlegg uten at staten påtar seg ansvaret for å dokumentere anleggets tilstand. Bøndene tvinges dermed til å bruke allerede mottatt erstatning til å dekke løpende utgifter og nødvendig livsopphold. Erstatning som skulle benyttes til å reinvestere i ny næring, «spises opp» i påvente av nødvendige avklaringer.
- Mange bønder opplever at deres reelle drifts- og anleggskapital ikke blir dekket av dagens ordning. Eksempelvis gjelder dette tilfeller hvor anlegget for

pelsdyrholdet er organisert som et eget selskap, uavhengig av selve driftsselskapet.

- Omstillingsmidlene oppleves i utgangspunktet som vanskelig å få tak i for mange, og er innrettet på en slik måte at flere ikke får utnyttet sin erfaring, kompetanse og forutsetninger til å drive ny virksomhet. Svært mange har derfor unnlatt å søke fordi de har fått klare indikasjoner fra Innovasjon Norge om at de ikke kvalifiserer til omstillingsmidler. Selv når så mange ikke kan søke eller motta midler, er likevel rammen for omstillingsordningen så knapp, at ordningen var nesten tom for penger 14 dager inn i 2021. Selv de som kan få eller har fått godkjent prosjekter, får ikke midlene i tide.
- Den totale rammen for omstillingsmidler er for liten, og det gjenstår kun omlag en tredjedel av den bevilgede rammen. Det vil dermed bli umulig å få omstillingsmidler for dem som så langt ikke står klar med et prosjekt som ville blitt godkjent om plan og søknad hadde vært klart tidligere. Det synes urimelig, og det kan ikke være tilsiktet at prinsippet om "førstemann til mølla" skal være bærende for dem som er rammet av et næringsforbud. Stadig nye runder i prosessen skaper ytterligere komplikasjoner, for eksempel når utbetaling av erstatning foregår over flere år med uklare verdsettingsmetoder og prinsipper for skattlegging.
- Prinsippene for riving og opprydding er svært uklare. Bønder som har hatt begrenset produksjon i 2017 eller 2018 har fått signaler om at de kun får dekket deler av kostnadene for riving og opprydding.

Både eksisterende lov og forskrift oppleves som svært upresise, og svært dårlig tilpasset næringen den er satt til å regulere utviklingen av. For at den nye loven skal fungere i henhold til lovgivers intensjoner, er det derfor nødvendig med betydelige endringer av flere paragrafer.

Forholdet til Grunnloven og EMK

Departementet hevder i høringsnotatet at full erstatning etter ekspropriasjonsrettslige regler ikke er nødvendig for å ivareta oppdretternes rettsvern etter Grunnloven eller EMK (Den europeiske menneskerettskonvensjonen).

Norges Pelsdyrslag vil understreke at vi absolutt ikke deler dette synet.

Forbudsloven forbyr pelsdyrbønder å drive oppdrett av pelsdyr. Det betyr at bøndene i realiteten er fratatt sin «rørlige eller urørlige eiendom», jfr. Grunnloven § 105. Det er ikke riktig å betrakte forbudet som en «rådighetsbegrensning» som ikke utløser et krav om «full erstatning» etter Grunnloven § 105.

EMK tilleggsprotokoll 1-1 ble drøftet i forkant av Jeløyaplattformen, og det var ut fra den at det i plattformen ble uttrykt:

For å unngå at avviklingen krenker EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 og for å gi pelsdyrprodusentene nødvendig forutsigbarhet legges det opp til at eksisterende næringsaktører pr. 15.1.2018 får økonomisk kompensasjon for tap av retten til å drive pelsdyrhold, jf. den juridiske vurderingen som er vedlagt Meld. St. 8 (2016-2017).

Erstatningsordningen må ikke være vilkårlig og den må behandle bøndene likt. Spesielt kravet om at det skulle være dyr i husene på den spesifikke datoen 15. januar 2018 er i strid med kravet om likebehandling og at ordningen ikke skal være vilkårlig. Dette er spesielt viktig for de mange bønder som denne datoen hadde et midlertidig opphold for en begrenset periode, eller situasjonsbetinget ikke-bruk når man må regne med at bruken ville bli gjenopptatt.

Eier av pelsdyranlegg som er utleid til andre har også rett til erstatning etter Grunnlovens § 105 og EMK. I henhold til lov om forbud mot hold av pelsdyr og tilhørende forskrift om kompensasjon etter avvikling, er imidlertid eiere som selv ikke holder dyr, utelukket fra erstatningsordningen.

Ved tradisjonell ekspropriasjon er det ikke tvil om at eier (utleier) har ekspropriasjonsrettslig vern.

Når Stortinget har valgt å følge ekspropriasjonsrettslige regler ved erstatningsutmålingen, vil det være riktig å følge dette prinsippet fullt ut. For å presisere rettstilstanden og fjerne eventuell tvil om det, må det tydeliggjøres i lov og forskrift at den som eier bygninger og utstyr som er anskaffet for pelsdyravl, skal være omfattet av grunnvilkårene.

Norges Pelsdyrslag mener at eiendomsretten er krenket for disse bøndene, dersom de ikke får full erstatning.

3. Hvem som omfattes av de nye erstatningsreglene (§ 3 første ledd)

Innledning

Det fremgår av høringsnotatet at det ikke foreslås endringer i forbudslovens bestemmelse om hvem som er berettiget til erstatning, se loven § 3 sammenholdt med § 2, jf. også kompensasjonsforskriften § 2 a som definerer begrepet pelsdyroppdretter. Det innebærer at det er pelsdyroppdrettere som holdt pelsdyr 15. januar 2018 og som eier eller leier anlegget for hold av pelsdyr, som kan kreve erstatning etter de foreslåtte nye reglene om rett til erstatning.

Etter Norges Pelsdyrslags mening fører dette til en uholdbar avgrensning av hvem som vil bli omfattet av de nye reglene om rett til erstatning fastsatt etter

utmålingsreglene i ekspropriasjonerstatningsloven. Det gjelder dels kravet om at det bare er bønder som holdt pelsdyr på et fastsatt tidspunkt som omfattes, dels at dette tidspunktet er fastsatt til 15. januar 2018, se nærmere nedenfor.

Kravet om hold av pelsdyr

Det følger av forslaget til endring av forbudsloven § 3, sammenholdt med bestemmelsen i forbudsloven § 2 (som ikke foreslås endret), at det kun er pelsdyroppdrettere "*som holdt pelsdyr*" 15. januar 2018 som vil bli omfattet av de foreslåtte nye erstatningsreglene. I kompensasjonsforskriften § 2 er pelsdyroppdretter definert som «*den fysiske eller juridiske personen som disponerer eller har disponert pelsdyr med sikte på salg eller annen utnyttelse av pelsen*».

Kravet om hold av pelsdyr og definisjonen i kompensasjonsforskriften § 2 står i veien for at bøndernes reelle tap blir dekket. Ofte er den fysiske eller juridiske personen som disponerer pelsdyr en annen enn den som blir påført tap som følge av lovforbudet. Definisjonen innebærer eksempelvis at alle som eier et anlegg som er utleid til andre aktive pelsdyrbønder, men der det kun er leietaker som disponerer pelsdyr, faller utenfor. Dette er ytterligere problematisk i tilfeller der eier av anlegget også leier ut avlsdyrene.

Forbudslovens ordning er på dette punkt i strid med hva som følger av vanlig ekspropriasjonsrett. Ved ekspropriasjon av et pelsdyranlegg vil eieren av anlegget (utleier) ha ekspropriasjonsrettslig vern. Forbudsloven § 3 sammenholdt med § 2, jf. kompensasjonsforskriften § 2, innebærer imidlertid som nevnt at eieren av anlegget heller ikke etter de nye erstatningsreglene vil få noen kompensasjon, men kun støtte til riving, jf. kompensasjonsforskriften § 3 tredje ledd. Dette er grovt urimelig. Ettersom ekspropriasjonsrettslige regler skal legges til grunn ved utmålingen av erstatning, er det ingen grunn til at den som leier ut pelsdyranlegg ikke også skal omfattes av de nye reglene. Forbudsloven § 2, samt kompensasjonsforskriften § 2, må endres slik at de nye reglene også vil omfatte personer som eide anlegg som var utleid til pelsdyroppdrett. Se mer om leide anlegg nedenfor.

Mange pelsdyrbønder har organisert virksomheten gjennom flere juridiske enheter, men hvor den samlede virksomheten utelukkende er relatert til pelsdyroppdrett. Slik forbudsloven og kompensasjonsforskriften er utformet i dag, skapes det et kunstig skille mellom dem som eier slik drifts- og anleggskapital i samme selskap som pelsdyrholdet, og dem som har skilt ut deler av virksomheten i eget selskap. Flere pelsdyrbønder som har søkt erstatning etter gjeldende forskrift, har fått avslag på å få dekket sin ikke-realiserbare kapital med begrunnelse i at denne ligger i et annet selskap enn driftsselskapet. For å oppnå erstatning i samsvar med utmålingsreglene i ekspropriasjonerstatningsloven, må grunnvilkårene endres, slik at pelsdyrbøndens reelle verdier blir erstattet, også når disse ligger fordelt i flere selskap. Norges

Pelsdyrslag mener at retten til erstatning må gjelde fullt ut, helt uavhengig av hvordan den enkelte pelsdyrbonde har organisert virksomheten juridisk.

Videre må det være uten betydning for retten til erstatning om hele eller deler av et pelsdyranlegg, for eksempel pelseri, eies av flere bønder i fellesskap. I takt med den teknologiske utviklingen, har maskiner som brukes i pelsingsarbeidet blitt mer avanserte og betydelig mer kostbart. For å sikre optimal kvalitet og effektivitet i produksjonen, eies slike anlegg ofte av flere bønder i fellesskap, noe som har vært avgjørende for at kvaliteten på norsk pels ligger i verdenstoppen. Kravet om hold av pelsdyr i forbudsloven, og definisjon av pelsdyroppdretteren i gjeldende kompensasjonsforskrift, innebærer at disse verdiene ikke blir erstattet ettersom selskapet som eier utstyret ikke eier egne dyr. Lovens regler om rett til erstatning, utmålt etter reglene i ekspropriasjonserstatningsloven, må derfor også omfatte slike selskap.

Krav til dyrehold 15. januar 2018

Midlertidig opphold

Grunnvilkåret i forbudsloven § 2 er at erstatning bare gis til pelsdyrbønder som holdt pelsdyr 15. januar 2018. Det er et vilkår som klart strider mot Stortingets intensjon om full erstatning til pelsdyrbøndene. Konsekvensen av vilkåret er at mange pelsdyrbønder vil lide store og urimelige tap ved at de helt faller utenfor erstatningsordningen. Det er kun disse unntakene som gjelder:

- Pelsdyroppdretteren hadde 15. januar 2018 opphold i driften som følge av at de deltok i et organisert opplegg for sanering av smittsom dyresykdom, jf. gjeldende kompensasjonsforskrift § 3 første ledd annet punktum.
- Hvor Landbruksdirektoratet kan dispensere fra kompensasjonsforskriften § 3 første ledd dersom pelsdyroppdretteren av «tvingende grunner utenfor dennes kontroll» hadde et midlertidig opphold i pelsdyrholdet 15. januar 2018, jf. kompensasjonsforskriften § 9 annet ledd.

I Landbruksdirektoratets rundskriv 2020-1 punkt 3.1.2 er det uttalt at dispensasjonsadgangen er snever, og gir ytterligere definisjon av hva som kan regnes som «tvingende grunner». Rundskrivet presiserer eksempelvis at bondens egen sykdom ikke kan regnes som «tvingende».

Flere bønder hadde midlertidig opphold i driften på den tilfeldig valgte datoen 15. januar 2018. Vilket er grovt urimelig, og vil føre til at mange familier havner i et livslangt økonomisk uføre om dette vilkåret opprettholdes. Ved ekspropriasjon vil et midlertidig opphold i utnytting av fast eiendom ikke bli tillagt vekt dersom det anses påregnelig at driften vil bli gjenopptatt.

Her kan også vises til at naturmangfoldloven gir grunneiere og rettighetshavere rett til erstatning for økonomisk tap når vernevedtak medfører en vanskeliggjøring av «igangværende bruk». I forarbeidene til loven er det klart forutsatt at bruk som er midlertidig opphørt for en begrenset periode, for eksempel på grunn av sykdom, ikke vil være til hinder for erstatning, jf. Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 427. En liknende ordning må gjelde for pelsdyrbønder som hadde midlertidig opphold i driften.

Konkrete eksempler

Mange bønder hadde av ulike grunner midlertidige opphold i driften 15. januar 2018. Under følger tre eksempler på bønder som i dag, helt urimelig, ikke kvalifiserer til erstatning:

1. Familien Erbs (Vestfold-Telemark) reiste til Danmark i oktober 2017 for å videreutdanne seg som pelsdyrprodusenter på en stor og ledende dansk pelsdyrgård. Deres anlegg i Nissedal var midlertidig utleid til en annen pelsdyrbonde 15. januar 2018. Familien har 5 millioner kroner i gjeld på anlegget i Nissedal. Anlegget er i dag tomt, og familien står uten mulighet til å få erstattet sine tap.
2. Arnfinn Mjøen på Oppdal (Trøndelag) fikk en svært alvorlig skade i 2016, noe som medførte to års sykemelding og arbeidsuførhet. Anlegget var sertifisert og tilfredsstilte alle krav. Han hadde avtale om gjenkjøp av avlsmaterialet til ny oppstart så snart helsa tillot det. Han står nå med 750 løpemeter pelsdyrhus og 400 000 kroner i gjeld, uten mulighet til å få erstatning eller midler til riving og opprydding.
3. Hans Braastad (Innlandet) solgte avlssdyrene sine i romjulen 2017 for å ta et midlertidig opphold i påvente av en bedret markedssituasjon, noe han anså trygt på grunnlag av Stortingsvedtaket om bærekraftig utvikling fra januar samme år. Han hadde to tonn med pelsdyrfôr på fryselager. Under oppholdet i pelsdyrdriften valgte han å ta annet midlertidig arbeid. Pelsdyrhallen til Braastad er taksert til 4,4 millioner kroner, men grunnet forbudsloven har han ikke hatt anledning til å starte opp produksjonen igjen. Braastad har 1 million kroner i gjeld på anlegget, og som han ikke vil ha mulighet til å dekke inn uten erstatning. Han er heller ikke berettiget til å få dekket kostnader knyttet til riving og opprydding.

Felles for alle bøndene er at de har anlegg med betydelig ikke-realiserbar verdi, samt at anleggene var i forskriftsmessig stand 1. januar 2018. Flere har også betydelig gjeldsbelastning og store kapitalkostnader knyttet til anleggene. Dersom dagens grunnvilkår videreføres, vil disse bøndene tape sine verdier. Flere vil sitte med milliongjeld, uten mulighet til å nedbetale den. Fortvilelsen disse bøndene opplever er bunnløs og må rettes opp i.

Datoen må endres til 1. januar 2015

Pelsdyrbøndene hadde ingen mulighet til å forutse at datoen 15. januar 2018 skulle bli skjebnesvanger for resten av livene deres. Datoen ble ikke offentliggjort i noen sammenheng før forslag til forskrift om kompensasjon ble sendt på høring 28. juni 2019.

De siste store endringene i forskriftskravene for pelsdyrnæringen ble innført 1. januar 2015. Endringene innebar kostnadskreven oppgraderinger av blant annet vanningsanlegg, oppstalling av dyr i sosiale grupper, etablering av fleksible bursystemer, samt krav om skjul til rev og liggehylle til mink. Dette er investeringer som har lengre leve- og avskrivningstid enn noen få år, og det er utenkelig at bønder tilpasset seg disse endringene uten å ha et langsiktig perspektiv på pelsdyrholdet.

Norges Pelsdyrslag mener derfor at grunnvilkårene i § 3 må endres slik at samtlige bønder som hadde et forskriftsmessig anlegg den 1. januar 2015 eller senere, og der hvor bonden ikke har gjennomført en endelig avvikling av virksomheten før 15. januar 2018, skal kvalifisere for erstatning.

Nærmere om leide anlegg

Det følger av lovutkastet § 3 første ledd første punktum, jf. forbudsloven § 2, at det er pelsdyrbønder som holdt pelsdyr 15. januar 2018, som vil ha rett til erstatning utmålt etter reglene i ekspropriasjonserstatningsloven. Retten til erstatning gjelder uavhengig av om pelsdyroppdrettet skjedde i egne eller leide anlegg. Det er uten betydning om leieforholdet er uoppsigelig, om det løper for en bestemt tidsperiode eller om det kan sies opp.

I gjeldende kompensasjonsforskrift § 7 er det gitt regler om kompensasjon av kostnader til riving og opprydding av pelsdyrhus som var i bruk 15. januar 2018. Det er i utgangspunktet bare de pelsdyrbøndene som holdt pelsdyr for pelsdyrproduksjon 15. januar 2018 som vil kunne få slik kompensasjon. Dersom produksjonen skjedde i leid anlegg, er det naturlig nok eieren av anlegget som vil få utgiftene til riving og opprydding. I kompensasjonsforskriften § 3 siste ledd er det derfor inntatt følgende bestemmelse:

Kompensasjon etter § 7 kan også ytes til eiere av pelsdyrhus som den 15. januar 2018 var leid ut til pelsdyroppdrettere som omfattes av første ledd.

Eier av en pelsdyrgård som var leid bort 15. januar 2018 vil, slik lovutkastet er formulert, ikke ha rett til erstatning for det tap han eller hun blir påført ved at anlegget blir stående tomt etter at pelsdyrholdet i anlegget er avviklet. Eieren av anlegget påføres et tap ved at anlegget ikke lenger kan brukes til pelsdyrhold, samtidig som

det ikke er mulig å bruke anlegget til annen virksomhet. Eieren vil kun få kompensasjon for utgiftene til riving av anlegget og opprydding.

Dersom det hadde vært tale om ordinær ekspropriasjon, med andre ord innløsning av en pelsdyrgård der det er én driver (leietaker) og én eier (utleier), ville begge hatt krav på status som parter i en mulig skjønns sak, forutsatt at det dreier seg om et uoppsigelig leieforhold.

I et slikt tilfelle ville eieren hatt krav på erstatning for tapte leieinntekter så lenge leieforholdet er uoppsigelig fra utleiers side, altså så lenge leietakeren er erstatningsrettslig vernet. I tillegg har utleier krav på erstatning for nåverdi av eiendommen på det tidspunkt leieforholdet opphører. Leietakeren (driveren) ville i utgangspunktet hatt krav på erstatning for tapt netto inntekt (bruksverdi) i den perioden som var igjen av leieforholdet.

Det er uholdbart at eieren av et pelsdyranlegg som er leid bort til pelsdyrhold, ikke skal få erstattet tap som følger av forbudet mot pelsdyrhold. Det kan være ulike grunner til at anlegget, akkurat 15. januar 2018, ikke ble benyttet til pelsdyrhold av eieren selv. Dersom det dreier seg om leieforhold som var etablert før fristdatoen (15. januar 2018), må derfor også utleier ha rett til erstatning for tap som følger av at anlegget ikke lenger kan brukes til pelsdyrhold.

Sterke hensyn tilsier en slik løsning. Svært ofte vil avtale om leie være inngått mellom nærstående, eksempelvis foreldre og barn, gjerne som en «glidende overgang» i et generasjonsskifte. Enkelte bønder eier driftsbygninger som står på egen grunn, som for eksempel drives som pelserier, der bygningen leies ut til et driftsselskap eid av flere bønder.

Eieren av et utleid anlegg kan ha foretatt betydelige investeringer, med gjeldsforpliktelser som følge av dette. Da vil det være lite målrettet hvis erstatningen kun skal tilfalle de som drev pelsdyrhold på den tilfeldige datoen 15. januar 2018. Tapene som følger av forbudet mot pelsdyrhold vil i mange tilfeller være større for eieren enn for leietakeren. Den forskjellsbehandlingen lovtkastet vil føre til, er neppe gjennomtenkt og tilsiktet. Dette fører uansett til grovt urimelige utslag og må rettes.

Handel med pels

Departementet foreslår å lovfeste at pelsdyrbonden må ha avviklet pelsdyrhold og ikke lenger driver handel med pels for å kunne få erstatning. Departementet viser til at dette innebærer en videreføring av vilkår som i dag følger av forskrift. Det foreslås at en bestemmelse tas inn i § 3, første ledd med følgende lovtekst:

Pelsdyrvirksomhet anses først som avviklet når pelsdyroppdretteren har avviklet alt sitt pelsdyrhold og ikke lenger driver handel med pels.

Norges Pelsdyrslag mener at denne setningen må utgå.

For det første innebærer forslaget en betydelig innstramming i forhold til dagens forskriftstekst. I dagens forskrift er det åpnet for at bokføring kan innrettes slik at det kan dokumenteres at erstatningen ikke benyttes til å drive handel med skinn, men dette er utelatt i forslaget fra departementet, uten noen nærmere begrunnelse.

For det andre er tolkningen av EU-regelverket på området omstridt. Departementets begrunnelse er at det vil være i strid med EUs statsstøtteregulering at pelsdyrbonden mottar erstatning uten å ha sendt alle skinn til auksjonshus. Norges Pelsdyrslag kan imidlertid ikke se at erstatningen er å anse som ulovlig statsstøtte, selv om bonden opprettholder et lager av skinn som skal markedsføres.

I Prop. 99 L (2018-19) avsnitt 7.3.8. er forholdet til statsstøttereguleringen beskrevet. Ett av kriteriene for at det skal foreligge statsstøtte er at støtten gis til et foretak, og dette kriteriet er drøftet i proposisjonen. Det konstateres at erstatningen faller utenfor statsstøttereguleringen så lenge foretaket ikke driver handel med pels. Det som imidlertid er interessant for mange pelsdyrbønder er om støtten kan falle utenfor statsstøttereguleringen dersom de opprettholder et lager av pels.

I henhold til EØS-avtalen er det flere kriterier som skal oppfylles for at en statsstøtte skal være forbudt etter artikkel 61. Ett av vilkårene er at mottaker må få en fordel av støtten.

I dette ligger at en fordel først oppstår når staten dekker kostnader som et foretak normalt ville dekket over eget budsjett. For pelsdyrbøndenes vedkommende pålegger staten samtidig en byrde, og erstatningen skal dekke visse kostnader og tap knyttet til denne byrden. Når byrden går ut over det normale, kan det aksepteres at støtte faller utenfor statsstøttereguleringen. Vi anser at et næringsforbud ligger langt utenfor det normale. Under denne forutsetning, vil kriteriet om fordel av støtten ikke være oppfylt.

Vi vil også minne om at det kan anmodes om en forhåndsavklaring hos ESA for å få en avklaring om de anser dette som statsstøtte. Det kan også søkes om å få godkjent støtten.

For det tredje er det ingen grunn til å innføre en særskilt lovbestemmelse om handel med pels selv om departementet skulle mene at det gjenspeiler gjeldende EU-rett. EU-retten gjelder uansett, men den kan endre seg, og da er det lite hensiktsmessig å kodifisere slike regler i norske særlover.

Norges Pelsdyrslag vil etter dette foreslå følgende:

Forbudsloven § 3 første ledd skal lyde:

Etter avvikling av pelsdyrvirksomhet som følge av forbudet i § 1, har en pelsdyroppdretter som holdt pelsdyr 1. januar 2015 eller senere, rett til erstatning for tap som følge av avviklingen. Det samme gjelder for eier av pelsdyranlegg som 15. januar 2018 var leid ut til pelsdyroppdretter som omfattes av første punktum.

4. Erstatning etter avvikling (§ 3 annet ledd)

Generelt om behovet for klare retningslinjer

I lovutkastet foreslås det at pelsdyrbønder som omfattes av loven, men som allerede har avviklet driften, har «rett på erstatning for tap som følge av avviklingen». Erstatningen skal fastsettes «i samsvar med utmålingsreglene i lov 6. april 1984 nr. 17 om vederlag ved oreigning av fast eigedom (ekspropriasjonerstatningslova)». Utover det gis det ikke nærmere regler om utmålingen av erstatning, bortsett fra at 15. januar 2018 skal legges til grunn for fastsettingen av erstatningen.

Det innebærer at det er reglene i ekspropriasjonerstatningsloven som vil gi grunnlaget og rammen for erstatningen til pelsdyrbøndene. Denne lovens bestemmelser om verdsetting på grunnlag av salgsverdi, bruksverdi eller gjenervervsverdi er kortfattet, og detaljerte regler er i stor grad utpenslet gjennom rettspraksis. I tillegg er juridisk teori et viktig hjelpemiddel for å få innblikk i hva som følger av lovens regler sammenholdt med rettspraksis.

Det følger av forbudsloven § 4 at staten må gi et tilbud om erstatning etter § 3, etter at pelsdyrbonden har fremsatt krav om erstatning. Det vil derfor være staten som i første omgang må ta stilling til hva pelsdyrbonden har rett til etter reglene i ekspropriasjonerstatningsloven. Dersom pelsdyrbonden ikke er fornøyd med tilbudet, og heller ikke forhandlinger mellom partene fører frem til et omforent resultat, vil bonden kunne kreve at staten begjærer rettslig skjønn til fastsetting av erstatningen.

Norges Pelsdyrslag mener det må utvikles klare retningslinjer for hvordan reglene om erstatning ved ekspropriasjon skal anvendes ved fastsetting av erstatning til pelsdyrbøndene. Det er flere grunner til dette:

- Forbudet mot pelsdyrhold er unikt. Ekspropriasjonerstatningsloven er i utgangspunktet ikke utviklet for å dekke næringsforbud, og rettspraksis gir heller ikke klare føringer for hvordan en utmåling skal foregå i praksis. Klare retningslinjer vil redusere konfliktpotensialet og behovet for tid- og ressurskrevende rettssaker.

- Norske pelsdyrgårder varierer stort i størrelse og driftsform. Modellene for utmåling må kunne favne alt fra mindre anlegg som drives i kombinasjon med annen virksomhet, til større spesialiserte anlegg. Kompleksiteten i næringen tilsier at det må utvikles klare retningslinjer for å unngå forskjellsbehandling og urimelige utslag basert på mer eller mindre tilfeldige faktorer i bondens driftsform.
- Det må være i både statens og pelsdyrbondens interesse at erstatningen blir fastsatt så effektivt som mulig, og uten at det blir nødvendig å bringe saken inn for skjønnsretten. Pelsdyrbøndene har allerede i mange år levd med stor usikkerhet for egen økonomi og fremtidsmuligheter, noe som selvfølgelig er en stor belastning for den enkelte bonde og deres familier. Loven må i størst mulig grad bidra til å minimere den tiden fremtidige prosesser måtte ta.

Dersom loven ikke følges av omforente verdier og standpunkter for flest mulig av de komponenter som skal inngå i beregningen, kan forvaltningen få en tilnærmet umulig oppgave med å utmåle riktig erstatning. Dette vil føre til grove urimelige utslag og forskjeller. Bøndenes ventetid vil i tillegg bli enda mye lenger.

Et viktig prinsipp i ekspropriasjonerstatningsloven er at rettighetshaveren (ekspropriaten) har rett til å få erstatning basert på den beregningsmåten som vil være mest gunstig for vedkommende. Dette kommer til uttrykk i loven § 4:

§ 4 Salsverdi, bruksverdi eller utgifter til attkjøp.

Verdsettjinga skal gjerast på grunnlag av salsverdien, jf. § 5, eller bruksverdien, jf. § 6. Har eigedomen ein høgare bruksverdi for eigaren enn salsverdien, skal bruksverdien leggjast til grunn, dersom ikkje det tapet som går over salsverdien kan bøtast med å kjøpe att annan eigedom til tilsvarande bruk.

Vil utgiftene til attkjøp av eigedom til tilsvarande bruk vere høgre enn sals- eller bruksverdien, skal vederlaget fastsetjast på grunnlag av desse utgiftene når vilkåra etter § 7 er oppfylte.

I utmåling av erstatningen er det avgjørende at bøndene får valget mellom ulike verdsettelsener og at denne valgmuligheten blir gitt samtlige bønder, uavhengig av driftsform. En grunnleggende forutsetning for at pelsdyrbøndene skal kunne bli holdt skadesløse etter forbudet, er at det ved erstatningsutmålingen ses bort fra næringsforbudet, slik man ved ekspropriasjon ser bort fra ekspropriasjonstiltaket. Erstatningen må baseres på et marked uten forbud mot pelsdyrhold.

Pelsdyrbøndene må gis valget mellom erstatning basert på bruksverdi eller gjenervervsverdi, og beregningene må baseres på anerkjente og etablerte metoder. Bruksverdien baseres på den forventede økonomiske avkastningen, mens gjenerverv baseres på den tekniske tilstanden til anlegget.

Om utmåling av erstatning basert på bruksverdi

I ekspropriasjonerstatningslova er bruksverdi definert slik (§ 6):

Vederlag etter bruksverdi skal fastsetjast på grunnlag av avkastinga av eigedomen ved slik pårekeleg utnytting som det røyneleg er grunnlag for etter tilhøva på staden.

For å beregne riktig bruksverdi må følgende prinsipper legges til grunn:

1. Anleggenes kapasitet pr. 15. januar 2018 må legges til grunn. Verdsettingen skal skje på grunnlag av den «alminnelige forstandige» eieres *påregnelige* bruk av anlegget. Dette innebærer at det må gjøres en objektiv vurdering, uavhengig av hvem som er eier og hva som var antall dyr på tidspunktet for verdsetting. Det er anleggets verdi som et varig inntektsgivende aktivum som skal erstattes, uavhengig av hvem som er eier, slik det er slått fast i rettspraksis (bl.a. Rt. 1986 s. 1354 (Svenkerud) og Rt. 1992 s. 217 (Ulvåkjølen)). Ved beregning av kapasitet er det naturlig å legge til grunn forskrift av 17. mars 2011 nr. 296 om hold av pelsdyr. Utforming av bur for rev og mink er standardisert på en måte som gjør at det vil være ukomplisert for forvaltningen å beregne gårdenes kapasitet.
2. De økonomiske forutsetningene må være riktige, og basert på en objektiv vurdering av hva en normalt forstandig bonde vil oppnå. Nibio (Norsk institutt for bioøkonomi) utgir årlig håndbok for driftsplanlegging som bl.a. inneholder beregninger basert på gjennomsnittstall og nøkkeltall. Nibio har, ved flere anledninger de senere år, deltatt i arbeid knyttet til økonomiske analyser av pelsdyrhold, i tillegg til å publisere egne rapporter om temaet. Videre er vi kjent med at Nibio det siste året har arbeidet med modeller for beregning av bruksverdi i henhold til vedtak i Stortinget 11. februar 2020. Norges Pelsdyrslag har vært bidragsyter og diskusjonspartner i deler av Nibios arbeid. Norges Pelsdyrslag har ikke fått tilgang til Nibio sitt arbeid, og det er usikkert om innspillene er implementert i modellene. Det er helt avgjørende å få mulighet til en samlet gjennomgang av modellene, da det ved beregning av bruksverdi er svært viktig at faktorenes størrelse er riktig, samtidig som det er svært mange faktorer som er umulig å beregne presist uten dyp innsikt og erfaring fra næringen.
3. Det må utformes en delvis standardisert modell. Ved beregning av bruksverdien til en pelsdyrgård vil det være en rekke faktorer, spesielt på kostnadssiden, hvor det ved en fullstendig individuell beregningsmåte vil være svært ressurskrevende å finne god dokumentasjon. Videre skal beregningen legge til grunn den utnytting en påregnelig bruk av eiendommen vil gi. Det siste taler for at en modell må inneholde en del elementer som baseres på gjennomsnittstall. Samtidig er det avgjørende at bønder som kan dokumentere en bedre drift i form av høyere skinnpriser, bedre valperesultat, lavere kostnader, høyere arbeidseffektivitet eller lavere kostnader knyttet til pelsdyranlegget skal kunne få hensyntatt dette ved utmåling av erstatning.

Det er normal praksis ved utmåling av erstatning i ekspropriasjonssaker, der drivere som er flinkere enn gjennomsnittet har en rett til å få dekket sitt personlige tap utover den standardiserte modellen. Det er videre av stor betydning at en modell for beregning av bruksverdi også hensyntar de økonomiske aspektene knyttet til selv å foreta pelsing. Dette gjelder behandling av egne og eventuelt andres skinn i samme foretak som pelsdyrdriften, eller organisert i et annet foretak som ikke har pelsdyrhold.

Oppdrett av rev foregår i hus og bur som er like for sølvrev og blårev. Dette gjør at dyreholdet kan endres fra den ene til den andre arten, uten kostnader til ombygging. Noen bønder velger den ene og andre bønder den andre arten, mens noen har begge. I beregningen av bruksverdi synes det riktig å benytte sølvrev som grunnlag, da det utgjør det vesentligste av det norske oppdrettet. Men da kreves det at det ved bruk av modellen, og spesielt for de individuelle tilleggene, gjøres mulig å korrigere for dokumentasjon fra oppdrett av blårev og artskrysninger.

Faktorer av betydning for beregning av bruksverdi

Skinnpriis

Skinnpriisene på det internasjonale markedet er av vesentlig betydning for lønnsomheten i pelsdyrnæringen. Priisene har historisk variert betydelig. En bruksverdi skal speile den priisen en «normalt forstandig» bruker ville lagt til grunn for sine økonomiske beregninger. Det må derfor legges til grunn et langsiktig perspektiv for beregningene. Ulike beregningsmåter vil gi ulike priiser, noe som reflekteres i både Menons (2016), Nibios (2018) og LMDs (2019) beregninger. Vårt anslag for tiårsperioden 2008-2017 tilsier en skinnpriis på 340 kroner for mink og 940 kroner for rev.

Avviklingen av dansk pelsdyrnæring i 2020 har allerede ført til sterkt økende skinnpriiser på verdensmarkedet. Dette er en naturlig konsekvens av endringen i forholdet mellom tilbud og etterspørsel på verdensmarkedet. Når en objektiv bruksverdi skal baseres på historiske skinnpriiser, må de høyeste anslagene legges til grunn, basert på at en normalt forstandig bonde ville oppnådd svært gode priiser de kommende årene.

Valperesultat

Valperesultatet vil kunne variere mellom besetninger. Under normale forhold legges et gjennomsnitt på 5 valper pr. minktispe og 3,5 valper pr. sølvrevtispe til grunn. Dette er tall som benyttes som midlere verdier i kalkylene i Nibios håndbok for driftsplanlegging og kan inngå i modellene.

Fôrpris og fôrforbruk

Med få unntak blir pelsdyrfôr produsert og omsatt av samvirkeforetak som eies av pelsdyrbøndene. Råvarekostnaden utgjør om lag halvparten av fôrprisen, mens administrasjon, produksjon, transport og kapitalkostnad representerer resten. Det har foregått en betydelig rasjonalisering av pelsdyrfôrproduksjonen de siste årene, noe som har ført med seg betydelige investeringer. En voksende produksjon i våre naboland har også bidratt til høyere råvarepriser for norsk pelsdyrfôrproduksjon. Avviklingen av pelsdyrnæringen i Danmark får direkte følger for prisene på råvarer til pelsdyrfôr. Over en årrekke har kostnadene knyttet til destruksjon av pelsdyrskrotter vært inkludert i fôrprisen. Gjennomsnittlig fôrpris fra 2008 til 2018 var 2,66 kroner pr. kilo, som er noe over dagens pris i for eksempel Finland, og må legges til grunn i beregningene av bruksverdi.

Forbruket av fôr pr. dyr er i henhold til Nibios håndbok og gir henholdsvis 50 kilo pr. produsert skinn for mink og 128 kilo pr. reveskinn. Fôrforbruk for avlsdyr er da hensyntatt.

Pelsing

Pelsing utføres enten av den enkelte pelsdyrbonde eller på pelserier som kan være eid av flere pelsdyrbønder. I de tilfeller der arbeidet settes bort, er pelsingskostnaden 30 kroner pr. mink og 80 kroner for rev. I Nibios håndbok for driftsplanlegging er det oppgitt 45 kroner i pelsingskostnad for rev. Denne kostnaden må sees i sammenheng med posten «strø, veterinær, forsikring og diverse» som også inneholder kostnader som er knyttet til pelsingsmateriell. Følgelig må denne diverseposten reduseres til 8 kroner pr. reveskinn når pelsingskostnaden settes til 80 kroner.

Faste kostnader

Faste kostnader som strøm, regnskapsføring, forsikring av bygninger og telefon er i Nibios modeller beregnet til 40 000 kroner pr. år. For de små besetningene må et slikt fastbeløp reduseres, da de reelle faste kostnadene oftest er mindre og delt mellom ulike produksjoner på gården.

Arbeidskostnad

Pelsdyrgårdene drives i hovedsak som enkeltpersonforetak, og følgelig fremgår ikke omfanget av eget arbeid i den enkelte sitt regnskap. Nibio har i dialog med Norges Pelsdyrslag utarbeidet en modell for beregning av arbeidsforbruk i pelsdyrnæringa. Basert på intervju med bønder om tidsforbruk knyttet til ulike arbeidsoperasjoner ble det beregnet et samlet tidsforbruk på 1,4 time pr. år pr. minktispe og 3,3 time pr. år pr. revetispe. Regnet om til ett årsverk på 1 850 timer tilsvarer dette en produksjon på 1 320 minktisper eller 560 revetisper. For mink er dette en besetningsstørrelse

som tilsvarer norsk gjennomsnitt, mens de gjennomsnittlige besetningene for rev tilsvarer omkring et halvt årsverk.

Arbeidstidsforbruket pr. tise reduseres med økende besetningsstørrelse opp til et visst nivå. Ved beregning av besetningsstørrelser forutsettes at det for bønder som har både rev og mink, foretas en samlet beregning. De mindre besetningene drives i kombinasjon med annen aktivitet og pelsdyrnæringa har flere arbeidstopper i vinterhalvåret og egner seg følgelig godt i kombinasjon med andre produksjoner og yrker med arbeidstopper til andre tider av året. Dette gjør at de som har tatt et valg om å ha en liten pelsdyrbesetning som en del av sin samlede sysselsetting, ikke må bli straffet i bruksverdberegningen. Ved beregning av bruksverdi vil det derfor være feil om slike små besetninger blir tillagt et for høyt arbeidsforbruk pr. tise med begrunnelse i at små enheter er urasjonelle.

Mange pelsdyrbønder står i en svært krevende situasjon når pelsdyrhold forbys. Landets pelsdyrgårder befinner seg ofte i områder med svært begrenset arbeidsmarked, og spesielt bønder som allerede har store forpliktelser gjennom kombinasjonsdrift med andre dyrehold, har vanskeligheter med å erstatte bortfallet av pelsdyroppdrettet på kort sikt. Det er tidligere dokumentert at pelsdyrbøndene generelt har lavere utdanning, og dermed færre muligheter for omstilling enn befolkningen for øvrig. En vesentlig del av pelsdyrbøndene har også en alder som gjør at det er vanskelig å få annet arbeid i løpet av kort tid. Norges Pelsdyrslag mener at det ved beregning av bruksverdi følgelig ikke må legges til grunn at hele bortfallet av pelsdyrnæringa umiddelbart kan erstattes med annen virksomhet med tilsvarende lønnsevne som i tradisjonelt landbruk.

Tilskudd til ferie og fritid har i en årrekke vært en viktig rammebetingelse for norsk husdyrproduksjon og denne ordningen gjelder også for pelsdyrnæringen. Det er avgjørende at dette blir hensyntatt ved beregning av bruksverdi.

Anleggskostnader

Det er svært sjelden at anlegg må fornyes fullstendig, vanlig praksis er at anleggene kontinuerlig vedlikeholdes og påkostes. Pelsdyrhus er generelt robuste konstruksjoner, som med et kontinuerlig vedlikehold vil ha en svært lang levetid. Det er ikke elektriske anlegg eller lufteanlegg i dyrerommene, som heller ikke er isolerte. Dette er forhold som gir utfordringer knyttet til fukt i husdyrrom for andre dyreslag. En tørr og solid fundamentering, samt at overflatevann og regnvann fra takene holdes borte fra fundamenteringen, bidrar også til en svært lang levetid. Alle bønder vedlikeholder og bytter ved behov ut netting og inventar, slik at den tekniske tilstanden til anlegg som ble bygget for 30-40 år siden skiller seg lite fra anlegg som ble bygget for ti år siden.

Utformingen av burene er standardisert. Eventuelle deler som slites raskere enn andre skiftes enkelt ut, mens andre deler slites ikke og har derfor ikke behov for utskiftning. Det benyttes nettingtyper med svært lang levetid som i mange tilfeller er rustfrie. Disse anleggene må svært sjeldent fornyes totalt. De krever vedlikehold eller delvis reinvestering, og det er det viktig å hensynta.

Gjennomgang av regnskap over flere år fra flere pelsdyrbønder viser at kostnader til vedlikehold, fornying og reinvestering beløper seg til ca. 50 kroner pr. minktispe og 100 kroner pr. revetispe.

Kapitaliseringsrente og kapitaliseringstid

Kapitaliseringsrenten som skal benyttes ved fastsetting av bruksverdi i ekspropriasjonssaker, er et gjennomgående tema i rettspraksis. Høyesterett fastsatte i en dom 12. desember 2014 (Rt. 2014 s. 1203 - storkammer) kapitaliseringsrenten til fire prosent. Selv om denne saken ikke gjaldt ekspropriasjon, har den ført til at kapitaliseringsrenten også ved ekspropriasjon er satt til fire prosent. I en senere dom (HR-2018-1715-A) har Høyesterett presisert at dersom det dreier seg om næring hvor avkastningen er høyere enn den avkastningen som den standardiserte satsen bygger på, må spørsmålet om valg av rentefot vurderes konkret. Denne avgjørelsen antas imidlertid ikke å kunne begrunne en høyere rentesats enn fire prosent ved beregning av bruksverdi for virksomhet knyttet til pelsdyroppdrett, noe som også ble lagt til grunn for Stortingets vedtak 11. februar 2020.

Det er over tid blitt avklart at en utmålt engangserstatning kapitaliseres ved hjelp av en realrente. Mange fagøkonomer vil hevde at rentesatsen på fire prosent er alt for høy, og at en erstatningsberettiget ikke vil kunne forvalte en erstatningssum på en måte som gir fire prosent realavkastning. Dermed holdes ikke den erstatningsberettigede skadesløs som opprinnelig forutsatt.

Basert på fremtidig forventede rentenivåer og makroøkonomiske utsikter må en realrente settes lavere enn fire prosent. Den økonomiske veksten er antatt å bli lav i lang tid fremover, med bakgrunn i en voksende eldrebølge og omstilling til en mer bærekraftig utvikling.

Høyesterett har selv tatt til orde for at kapitaliseringsrenten med fordel kan fastsettes ved lov eller forskrift, i stedet for gjennom høyesterettsdommer. Vi viser her til Rt. 1993 s 1524 (Ølberg), hvor førstvoterende anfører at det er gode grunner for at kapitaliseringsrenten ved erstatningsutmåling burde fastsettes ved lov eller forskrift, og tilsvarende i Rt. 2014 s.1203 hvor førstvoterende påpeker at man ville ha en mer fleksibel ordning om kapitaliseringsrenten ble fastsatt ved lov eller forskrift.

For tiden arbeider Justisdepartementet med et forslag om at kapitaliseringsrenten for personskadeerstatninger skal fastsettes i forskrift, jf. Justisdepartementets høringsnotat 30. august 2019. Et lovforslag om endring i skadeserstatningsloven slik at det blir hjemmel til ved forskrift å fastsette kapitaliseringsrenten ved utmåling av personskadeerstatning, forventes å bli fremmet for Stortinget før sommeren.

Formålet med en slik hjemmel er å muliggjøre at kapitaliseringsrenten for fremtiden kan fastsettes i forskrift istedenfor å overlate dette til rettspraksis. Departementet viser til ovennevnte høyesterettsdommer i begrunnelsen. Det vises også til NOU 2011:16 Standardisert personskadeerstatning, der det gis uttrykk for at det må være «*prosedyrer for å kunne revidere kapitaliseringsrenten med jevne mellomrom. Dette må mest hensiktsmessig gjøres gjennom forskrift, og med kompetanse delegert til et statlig forvaltningsorgan med den nødvendige faglige kompetanse*».

Samme resonnement må gjelde ved erstatning etter ekspropriasjonerstatningsloven. Når det nå skal gjøres endringer i forbudsloven, er det en god anledning til å innføre prinsippet om administrativt fastsatt kapitaliseringsrente ved bruksverdiberegninger, også ved denne type erstatning.

Etter Norges Pelsdyrslags mening er det altså gode grunner til at rentesatsen fastsettes lavere enn 4 %, for eksempel til 3 %, og at den fastsettes i forskrift.

Basert på at kompensasjonen for pelsdyrbøndene skal settes basert på at et forbud ikke var innført, må det også følge at kapitaliseringstiden må settes til uendelig.

Norges Pelsdyrslag foreslår, som en parallell til Justisdepartementets forslag til endring i skadeserstatningsloven, jf. Justisdepartementets høringsnotat 30. august 2019, følgende lovtekst:

§ 3 nytt tredje ledd skal lyde:

Departementet kan i forskrift fastsette en realrente som skal anvendes for å komme frem til nåverdien av erstatningsbeløpet ved utmåling av erstatning som fastsettes som en engangssum.

Beregning av bruksverdi

Å regne ut en reell og individuell bruksverdi for hvert anlegg som skal avvikles er en krevende øvelse, der mange av faktorene er vanskelig å dokumentere. Sterke hensyn til oppdretternes behov for en rask utbetaling tilsier at prosessen må forenkles, og at det må utvikles en modell som sikrer rask og enkel saksbehandling i utmålingen. Ventelig vil svært mange bønder rette krav om erstatning straks loven er klar.

Norges Pelsdyrslag mener derfor at det må etableres en minstesats for bruksverdi, som kan legges til grunn for førsteinstans saksbehandling og tilbud fra staten. Bønder som kan dokumentere bedre effektivitet og resultat, må kunne kreve en høyere, subjektiv bruksverdi basert på individuelle ferdigheter og anleggets beskaffenhet. I tilfeller der den endelige utmålingen må fastsettes av skjønnsretten, må garantisummen kunne utbetales som arbeidskapital for å sikre at bøndene likevel kan iverksette omstillingsprosjekter.

Basert på Norges Pelsdyrslag kalkulasjoner, mener vi at en garantisum på 4500 kroner pr. minktispe og 9000 kroner pr. revetispe vil danne et riktig utgangspunkt for en standardisert, moderat og objektiv bruksverdi. Bruksverdien må beregnes ut fra anleggenes kapasitet.

Individuell beregning av bruksverdi

Basert på dokumentasjon og vurderinger av den enkeltes situasjon, må det i modellen for beregning av bruksverdi være mulig med individuelle tilpasninger for enkelte av faktorene, i tillegg til at det forutsettes at beregning av effekten av de ulike faktorene gjennomføres uavhengig av hverandre. Individuell beregning er dessuten nødvendig for å imøtekomme Stortingets vedtak 11. februar 2020 om at kompensasjonen til pelsdyroppdretterne skal baseres på verdivurdering av hvert enkelt pelsdyranlegg.

De norske avlsdyrene er internasjonalt anerkjent for å være av spesielt høy kvalitet. Dette er en dyrestamme som er målrettet og møysommelig avlet frem over generasjoner. Avlsdyrene bidrar til individuelle forskjeller på både skinnpris og valperesultat. Behovet for individuell behandling understrekes av verdiene som ligger i avlsdyrene.

Skinnpriis

Individuell pris må legges inn i modellen for de bøndene som kan dokumentere et høyere gjennomsnitt enn landsgjennomsnittet for årene 2016 og 2017. For bønder som ikke hadde et representativt skinnsalg disse årene, må dokumentasjon fra tidligere år hensyntas. For de som omsetter skinn av blårevtypene og artskryssninger, må merprisen beregnes i forhold til gjennomsnittspris for disse. For produsenter med livdyrsalg må omsetningen inkluderes ved beregning av skinnpris.

Valperesultat

For bønder som i gjennomsnitt for årene 2016 og 2017 kan dokumentere et høyere valperesultat enn det som benyttes i den standardiserte modellen, må individuelt valperesultat legges inn. For blårevtypene må det, i likhet med for skinnpris, foretas egne beregninger. Eventuell korrigerings for valperesultat fremkommer som redusert forforbruk pr. skinn.

Fôrkostnad

For bønder med egen fôrproduksjon må det være mulighet for å beregne bruksverdi basert på faktiske kostnader knyttet til egenprodusert fôr.

Pelsingskostnad

For bønder som gjennomfører pelsing med eget utstyr, eller utstyr som eies i fellesskap med andre pelsdyrbønder, må det innarbeides løsninger i modellen som hensyntar den lavere kostnaden disse bøndene har sammenlignet med at arbeidet settes bort.

Arbeidskostnad

Bønder som kan dokumentere en høyere effektivitet, eller mindre bruk av innleid arbeidskraft, må få dette hensyntatt i sin beregning av bruksverdi.

Anleggskostnad

Bønder som kan dokumentere pelsdyranlegg som har lavere fremtidige vedlikeholds- og reinvesteringskostnader, må få dette hensyntatt i sin beregning av bruksverdi.

Rett til erstatning på grunnlag av utgifter til gjenerverv

Det er flere forhold som taler for at utgifter til gjenerverv alltid skal være en alternativ utmåling for pelsdyrbøndene som rammes av forbudet mot hold av pelsdyr. Dagens praksis innen ekspropriasjonsretten skaper en urimelig forskjellsbehandling mellom bønder som utelukkende driver med pelsdyr og de som driver kombinasjonsbruk, ved at det kun er de som «deleksproprieres» som ved ekspropriasjon har krav på gjenerverv dersom vilkårene i ekspropriasjonserstatningsloven § 7 er oppfylt. Det er her ikke tale om ekspropriasjon i tradisjonell forstand, men om nedleggelse av en hel næring med store negative konsekvenser for et stort antall personer i distrikter med begrenset mulighet til annen næringsvirksomhet.

Prinsippet om nedskrevet gjenanskaffelsesverdi for bygninger, slik det fremgår av rundskriv M-3/2002 (som direkte gjelder verdsetting i forbindelse med konsesjonsbehandling), vil kunne fungere som prinsipp også ved verdsetting basert på gjenanskaffelsesverdi i ekspropriasjonssaker, og dette må fungere som alternativ verdsetting til bruksverdi for samtlige pelsdyrbønder. Det dreier seg her om en relativt enkel og oversiktlig metode for å verdsette bygninger og utstyr, og erstatning basert på slik verdsetting (teknisk verdi med fradrag for slit og elde) vil kunne spare kostnader og medføre en forenklet og ikke minst raskere avvikling av saker om erstatning til pelsdyrbøndene.

Norges Pelsdyrslag vil etter dette foreslå følgende:

Forbudsloven § 3 annet og nytt tredje ledd skal lyde:

Erstatningen fastsettes i samsvar med utmålingsreglene i lov 6. april 1984 nr. 17 om vederlag ved oreigning av fast eiendom (ekspropriasjons-erstatningslova). Pelsdyroppdretteren vil alltid ha rett til å kreve erstatning basert på utgifter til gjenerverv av et tilsvarende anlegg for hold av pelsdyr. Ved anvendelsen av nevnte lov § 10 skal 15. januar 2018 legges til grunn. Det skal ikke tas hensyn til fortjeneste eller tap som følger av at avvikling av pelsdyrholdet har skjedd etter 15. januar 2018 eller til at utbetaling av vederlaget skjer på et senere tidspunkt etter avviklingen.

Departementet kan i forskrift fastsette en realrente som skal anvendes for å komme frem til nåverdien av erstatningsbeløpet ved utmåling av erstatning som fastsettes som en engangssum.

5. Fremgangsmåten ved fastsetting av erstatning (§ 4)

Proessen

I lovutkastet § 4 er det gitt regler om fremgangsmåten ved fastsetting av erstatning til pelsdyrbonden. Reglene går i korthet ut på at staten skal gi et tilbud om erstatning til bonden senest seks måneder etter at bonden har satt frem krav om erstatning. Dersom bonden ikke aksepterer tilbudet kan han innen seks måneder kreve at staten begjærer skjønn til fastsetting av erstatningen.

Reglene er tydeligvis utformet etter mønster fra reglene i naturmangfoldloven § 51 første og annet ledd, noe som også må få betydning for praktiseringen av bestemmelsene.

Statens plikt til å betale erstatning forutsetter at pelsdyrbonden fremsetter et erstatningskrav. Kravet må etter lovutkastet § 4 fremsettes skriftlig. Norges Pelsdyrslag vil påpeke viktigheten av at prosessen med fastsetting av erstatning kommer i gang hurtig. Det legges til grunn at erstatningskravet kan fremsettes elektronisk og uten nærmere begrunnelse. Det vil imidlertid være hensiktsmessig at det sammen med kravet om erstatning er mulig å gi nærmere opplysninger om pelsdyranlegget og pelsdyrproduksjonen.

Pelsdyrbonden må fremsette kravet innen en frist, satt til 1. januar 2022, eller innen seks måneder etter at virksomheten er avviklet. Kravet om at pelsdyrvirksomheten må være avviklet, gjelder også når kravet settes frem innen 1. januar 2022. Departementet kan forlenge fristen på seks måneder og kan også gi oppfriskning for oversittelse av fristen etter reglene i tvisteloven, jf. utkastet § 4 første ledd tredje og

fjerde punktum. For ordens skyld bemerkes at dersom oppfriskning nektes, legges det til grunn at avgjørelsen vil kunne bringes inn for retten etter vanlige regler om domstolskontroll, jf. Inge Lorange *Backer*, Naturmangfoldloven, Kommentarutgave (2010) s. 449 vedrørende de tilsvarende reglene i naturmangfoldloven § 51 første ledd.

Staten skal senest seks måneder etter at pelsdyrbonden har satt frem erstatningskravet, gi tilbud om erstatning for tapet som følge av avviklingen. På bakgrunn av at det trolig vil være et stort antall bønder som vil kreve erstatning så snart endringene i forbudsloven er trådt i kraft, er det meget viktig at det organet som skal utarbeide tilbudet, gis tilstrekkelige ressurser til dette arbeidet. Det fremgår av høringsnotatet at det ennå ikke er tatt stilling til hvilket organ som skal fremsette tilbudet. Etter Norges Pelsdyrslags mening taler de beste grunner for at denne kompetansen legges til et regionalt organ, i praksis statsforvalteren. Videre legger man til grunn at organet vil bli bistått av sakkyndige i arbeidet med å utarbeide tilbudet og at organet har tilstrekkelig kapasitet til å unngå lang saksbehandlingstid.

For pelsdyrbonden vil det naturlig nok også kunne bli nødvendig med sakkyndig bistand, både når det gjelder hva som skal være grunnlaget for verdsettingen (salgsverdi, bruksverdi eller utgifter til gjenerverv) og når det gjelder den nærmere beregningen av erstatningen. Som nevnt i høringsnotatet er det grunn til å anta at det i praksis vil bli en dialog mellom partene vedrørende tilbudet. Det vil være i begge parter interesse å nå frem til en enighet om erstatningen slik at man unngår en etterfølgende rettsbehandling.

Dersom det blir skjønn, vil pelsdyrbonden få dekket sine nødvendige utgifter i skjønnsaken av staten. Likevel må utgifter som er påløpt i forbindelse med pelsdyrbondens vurdering av tilbudet, og dialog med staten, kunne kreves dekket av staten, uten hensyn til om saken går videre til rettslig skjønnsbehandling. Skjønn må kunne ivaretas uten at saken skal behandles rettslig, ved å finne gode løsninger i dialog mellom bøndene og statsforvalteren. Det legges til grunn at man vil følge samme praksis som i saker om erstatning etter fredningsvedtak. Dette i henhold til naturmangfoldloven, hvor staten dekker grunneiers nødvendige kostnader til sakkyndig bistand, både i forhandlingsfasen og i en eventuell skjønns sak. Det vanlige i disse sakene er for øvrig at det gjøres løpende opp for kostnader under forhandlingene, slik at det under skjønnen bare er aktuelt for grunneier å kreve saks kostnader fra tidspunktet for skjønnsbegjæringen. Norges Pelsdyrslag forutsetter at en tilsvarende ordning for pelsdyrbønder som lider tap som en følge av forbudet mot pelsdyrhold.

Dersom det ikke blir enighet om erstatningen, kan bøndene etter utkastet § 4 sette frem krav for statsforvalteren om at staten begjærer rettslig skjønn til fastsetting av erstatningen. Etter Norges Pelsdyrslags mening er det viktig at staten i så fall omgående begjærer skjønn slik at den videre behandlingen av kravet ikke trekker ut. Det må derfor fastsettes en frist for staten til å begjære skjønn for å unngå dette.

Skjønnsbehandlingen kan bli tidkrevende, ikke minst dersom det også blir aktuelt med overskjønn. Det vil kunne gå lang tid før erstatningen til pelsdyrbøndene blir endelig fastsatt. For bonden vil dette kunne innebære en stor økonomisk belastning og vanskeliggjøre mulig overgang til annen drift på gården. Det er derfor viktig at det gis en bestemmelse om forskuddsvis betaling av erstatning til pelsdyrbonden før det foreligger rettskraftig skjønn. Også her er det naturlig å trekke en parallell til ordningen i ekspropriasjonssaker. Etter oreigningsloven § 25 kan staten gi samtykke til at et ekspropriasjonsinngrep settes i verk før det foreligger rettskraftig skjønn (såkalt forhåndstiltredelse). I den forbindelse kan eksproprianten kreve at eksproprianten betaler et forskudd på ekspropriasjonserstatningen. I praksis vil størrelsen på forskuddet bli sett i sammenheng med hva som fra ekspropriantens side måtte være tilbudt som ledd i forhandlinger om en minnelig ordning. I saker om ekspropriasjon til veganlegg hvor statens står som ekspropriant, kan forskuddet utgjøre 60-70 prosent av statens tilbud. Det er viktig med en tilsvarende ordning i saker hvor statens tilbud om erstatning ikke blir akseptert av pelsdyrbonden. Ved utbetalingen av forskuddet vil det naturlig nok måtte foretas fradrag for den erstatning som allerede er utbetalt i henhold til de gjeldende reglene om kompensasjon til pelsdyroppdrettere, jf. lovutkastet § 3 tredje ledd.

Det følger av lovutkastet § 4 annet ledd at pelsdyrbondens begjæring om skjønn må settes frem senest seks måneder etter at vedkommende mottok statens tilbud om erstatning. Fristen gjelder i utgangspunktet selv om det er forhandlinger om erstatningens størrelse, men det legges til grunn at staten i så fall kan forlenge fristen. Dersom pelsdyrbonden setter frem krav om rettslig skjønn etter at fristen på seks måneder, eventuelt en forlenget frist, er utløpt, følger det av utkastet § 4 tredje ledd annet punktum at tingretten kan gi oppfriskning for oversittelsen etter reglene i tvisteloven. Bestemmelsen må gis samme forståelse som den tilsvarende bestemmelsen i naturmangfoldloven § 51 tredje ledd, jf. om sistnevnte bestemmelse Inge Lorange *Backer*, Naturmangfoldloven, Kommentarutgave (2010) s. 451:

Men loven bør ikke forstås slik at fylkesmannen er avskåret fra å begjære skjønn dersom en grunneier eller rettighetshaver først krever rettsavgjørelse etter seks månedersfristen. Dersom fylkesmannen i et slikt tilfelle lar være å kreve skjønn, må parten kunne begjære oppfriskning direkte for tingretten. Parten må da vedlegge sitt krav til fylkesmannen om skjønn (jf. tvistel. § 16-14 første ledd tredje punktum), men behøver neppe selv å begjære skjønn etter skjønnsl. § 4 annet ledd samtidig.

I utkastet § 4 tredje ledd tredje – femte punktum er det gitt regler om sakskostnader dersom det blir rettslig skjønn til fastsetting av erstatningen til pelsdyrbonden.

Ved underskjønnet er reglene om sakskostnader i skjønnsloven § 42 gitt anvendelse, jf. utkastet § 4 tredje ledd tredje punktum. Denne paragrafen, som gjelder generelt for skjønnsaker, innebærer at staten, som har interesse av inngrepet overfor pelsdyrbøndene, i utgangspunktet skal erstatte pelsdyrbondens nødvendige utgifter i skjønnsaken. Men etter paragrafens annet ledd kan det gjøres

unntak «når den som utsettes for inngrepet har avslått et rimelig forlikstilbud eller begjært skjønn uten rimelig grunn».

Det er urimelig at pelsdyrbøndene, som blir utsatt for et næringsforbud, skal risikere å måtte betale kostnadene som vil påløpe i en rettssak. Anvendelse av reglene i ekspropriasjonserstatningsloven reiser mange tvilsspørsmål når det gjelder fastsetting av erstatning til den enkelte pelsdyrbonde, jf. foran, og pelsdyrbonden må her stå i samme stilling som ved ekspropriasjon hvor det ikke gjelder en tilsvarende unntaksbestemmelse, jf. skjønnsloven § 54, som kun slår fast at saksøkeren (eksproprianten) skal erstatte saksøktes (ekspropriatens) nødvendige utgifter i anledning av skjønnsaken. Denne bestemmelsen gjelder også ved eventuelt overskjønn og anke, med mindre annet følger av skjønnsloven §§ 54a og 54b, jf. nedenfor. I lovutkastet må derfor henvisningen til skjønnsloven § 42 erstattes med en henvisning til skjønnsloven § 54. Dermed vil også § 54 tredje ledd få anvendelse. Denne bestemmelsen gir saksøkte rett til å kreve at saksøkeren under saken betaler saksøktes nødvendig utgifter i anledning saken etter reglene i oreigningsloven § 15 tredje og fjerde ledd.

Det følger av utkastet § 4 tredje ledd fjerde punktum at ved overskjønn som begjæres av staten, vil pelsdyroppdretteren få dekket nødvendige sakskostnader. Dette er i samsvar med reglene i ekspropriasjonssaker. Etter utkastet § 4 tredje ledd femte punktum skal imidlertid reglene i tvisteloven kap. 20 få anvendelse dersom overskjønn er begjært av pelsdyroppdretteren. Etter Norges Pelsdyrslags mening må denne bestemmelsen erstattes av en henvisning til skjønnsloven § 54a. Som nevnt foran reiser anvendelse av reglene i ekspropriasjonserstatningsloven mange tvilsspørsmål når det gjelder fastsetting av erstatning til den enkelte pelsdyroppdretter, og det er ikke grunn til å stille pelsdyroppdretteren i en annen stilling enn ellers i ekspropriasjonssaker når det gjelder retten til å få dekket sakskostnader ved overskjønn som er begjært av pelsdyroppdretteren. Videre må skjønnsloven § 54b gis anvendelse dersom overskjønnet blir gjenstand for anke.

Dokumentasjon av anleggets tilstand på tidspunkt for verdsettelse

Gjeldende regler om kompensasjon slår fast at pelsdyrproduksjonen må være avsluttet ved tidspunktet for vedtak om kompensasjon, jf. kompensasjonsforskriften § 3 annet ledd. Det er et stort antall pelsdyroppdrettere som har fått kompensasjon etter denne forskriften og som følgelig har avviklet pelsdyrholdet.

Dette innebærer at pelsdyrproduksjonen vil kunne være avviklet lenge før den nye erstatningsordningen trer i kraft. I tillegg kommer tiden som vil medgå før staten fremmer sitt tilbud om erstatning etter de nye reglene, jf. lovutkastet § 4 første ledd.

Etter lovutkastet § 3 skal verdsettingen skje på grunnlag av anleggets tilstand/verdi pr. 15. januar 2018. Dette innebærer at mange pelsdyrbønder i dag sitter med tomme anlegg de ikke vil kunne rive før staten har foretatt en vurdering av anlegget

som grunnlag for tilbudet om erstatning etter de nye reglene. Det innebærer at pelsdyrbonden i praksis må vente med å rive anlegget, i hvert fall til etter at staten har fremsatt sitt tilbud og eventuelle forhandlinger er avsluttet. I denne perioden vil det kunne påløpe utgifter, for eksempel til vedlikehold av anlegget, forsikring etc. Ettersom det også vil være i statens interesse at det ikke oppstår uenighet om grunnlaget for tilbudet, må det inntas en bestemmelse, eventuelt i forskrift, om at staten skal dekke nødvendige utgifter til vedlikehold og forsikring av anlegget fra avvikling av pelsdyrholdet til staten har fremsatt sitt tilbud om erstatning.

I forlengelsen av dette oppstår spørsmålet hva man skal gjøre med anlegget, som er tomt, etter at staten har fremsatt et tilbud som ikke godtas av pelsdyrbonden. I så fall må staten innen seks måneder etter at tilbudet ble gitt, begjære rettslig skjønn til fastsetting av erstatningen. Deretter vil det kunne gå lang tid før saken blir endelig avgjort i rettsapparatet.

Utgangspunktet er at den som har lidt et tap, må dokumentere tapet. Dersom det er tvil om tapets omfang, vil tvilen kunne gå utover den som krever erstatning. Det er derfor viktig at retten har et tilstrekkelig grunnlag for å kunne vurdere anleggets faktiske tilstand pr. 15. januar 2018, som er det tidspunkt som skal legges til grunn ved verdsettingen. Det kunne tale for at anlegget var mest mulig intakt når retten skal treffe sin avgjørelse. Samtidig vil et tomt anlegg medføre en rekke utgifter som vil være unødvendige, all den tid anlegget skal rives.

Det er samfunnsmessig uheldig hvis tomme pelsdyranlegg ikke skal kunne rives fordi det vil kunne gå ut over pelsdyroppdretteren at anlegget ikke er intakt på det tidspunkt skjønnet avholdes. Det må derfor legges opp til at det i samarbeid med staten foretas en dokumentasjon av anlegget i forbindelse med at staten setter frem tilbudet om erstatning, slik at det ikke senere skal oppstå uenighet om anleggets tilstand når saken eventuelt kommer til skjønnsretten. I så fall vil anlegget kunne rives senest etter at staten har satt frem sitt tilbud om erstatning.

Det vises i den forbindelse til ordningen i ekspropriasjonssaker. Dersom eksproprianten gis samtykke til forhåndstiltredelse av eiendommen før det foreligger rettskraftig skjønn, kan det som vilkår for samtykket fastsettes at eksproprianten «*får gjort det som trengst av utgreiingar om staden og lendet, mælinger og granskingar av anna slag, før han set arbeidet i gang*», jf. oereigningslova § 25 annet ledd. Det er naturlig å se kravet om avvikling av anlegget før det kan kreves erstatning som en form for forhåndstiltredelse fra statens side, og det må derfor kunne pålegges staten å foreta nødvendig dokumentasjon av anlegget i forbindelse med at det fremsettes tilbud om erstatning. I en rettssak må eventuell tvil om anleggets tilstand på tidspunkt for verdsetting være statens risiko.

Norges Pelsdyrslag vil etter dette foreslå følgende:

Forbudsloven § 4 annet og tredje ledd skal lyde:

Blir tilbudet ikke akseptert, kan pelsdyroppdretteren senest seks måneder etter at det ble gitt, sette frem krav for fylkesmannen om at staten begjærer skjønn styrt av tingretten til fastsetting av erstatning etter § 3. Staten skal begjære skjønn så snart som mulig og senest innen en måned.

Skjønnen holdes etter reglene i lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker (skjønnsprosessloven) og reglene i dette ledd. Tingretten kan gi oppfriskning for oversittelse av fristen i annet ledd etter reglene i tvisteloven. Pelsdyroppdretteren har rett til å få dekket saksomkostninger etter reglene i skjønnsprosessloven § 54. Ved overskjønn og anke gjelder skjønnsprosessloven §§ 54a og 54b.

6. Forskrift om kompensasjon, omstillingsmidler og kontroll (§ 5)

Dagens § 3 i lov om forbud mot hold av pelsdyr er i hovedsak foreslått videreført i ny § 5. Departementet viser i høringsnotatet til at til det skal tydeliggjøres at forskriftshjemmelen skal gjelde for eksisterende ordninger, det vil si kompensasjon for riving og opprydding, kompensasjon for lavere alderspensjon samt omstillingsmidler. Det skal fastsettes en ny forskrift som viderefører gjeldende forskriftsbestemmelser.

Særlig om omstillingsmidler

I mars i år fastsatte departementet retningslinjer for omstillingsordningen for pelsdyrbønder. Ordningen forvaltes av Innovasjon Norge. Dessverre svarer ikke omstillingsordningen til forventningene og den oppfyller heller ikke formålet. I behandlingen av saken har statsråden, sentrale politikere og Stortingets flertall uttrykt tydelig at bøndene skal ha en god hjelp til omstilling, også om de skal starte ny virksomhet utenfor landbruket.

Vi har tatt opp dette med departementet i eget brev av 22. desember 2020 og redegjør for våre innvendinger også her.

I tillegg til retningslinjene fra departementet, har Innovasjon Norge listet opp ytterligere kriterier for tildeling på sin nettside. Dette inkluderer at det ikke blir gitt støtte til nydyrking, kjøp av eiendom, kjøp av melkekvoter eller investeringer som er i strid med landbrukspolitikken.

Flere av våre medlemmer har søkt om midler etter at ordningen ble åpnet. Noen har fått innvilget sin søknad, mens andre har fått avslag. Flere har latt være å

søke, etter at de i dialog med Innovasjon Norge har fått tydelig tilbakemelding om at deres tiltenkte omstillingsprosjekter ikke vil få tilskudd.

Flere bønder har omstillingsplaner klare, men tildelingskriteriene er så restriktive at finansiering gjennom omstillingsordningen ikke er mulig. De kan ha god kompetanse og en solid forretningsplan, men uten starthjelp blir omstillingen umuliggjort.

Mange av bøndene som skal omstilles, har ikke egen eiendom hvor de kan utvikle ny næringsvirksomhet. Noen har drevet et pelsdyranlegg på leid tomt. Andre har et småbruk hvor de har drevet pelsdyrhold, men som ikke har utviklingspotensial. Disse bøndene ønsker å utvikle eller etablere virksomhet hvor investeringene som skal foretas ikke er knyttet til bygninger. Det kan for eksempel være kjøp av anleggsmidler som ikke regnes som «fast anlegg», eller kjøp av eiendom.

Det er urimelig at det er et krav for omstilling at søkeren har en eiendom som skal utvikles. Kriteriene som stilles fra Innovasjon Norge skaper svært urimelig forskjellsbehandling mellom pelsdyrbønder som ellers har et likt utgangspunkt for vellykket omstilling, og som alle er offer for det samme næringsforbudet.

Også i tilfeller hvor det skal investeres videre i landbruksvirksomhet er det et problem at det kun kan gis støtte til faste anlegg, mens andre anleggsmidler, selv om de er av varig karakter, faller utenfor. Kjøp av melkekvoter og tilskudd til nydyrking vil være viktige omstillingstiltak for de som allerede har slike produksjoner. Det er virksomhet som i noen tilfeller kan utvides som en følge av at pelsdyrholdet forsvinner.

Pelsdyrbøndene melder om flere konkrete utfordringer, som at omstilling til kjøp av nye eiendom eller gård ikke er omfattet. Dette er spesielt viktig for bønder som driver på leid grunn. Kjøpt av maskinpark/rullende materiell dekkes heller ikke. Dette rammer et bredt spekter av bønder som har konkrete og gode planer for omstilling og ny verdiskapning. I tillegg var det altså 14. januar i praksis tomt for omstillingsmidler for 2021. Mesteparten av den totale rammen er allerede brukt opp. Vi skriver mer om dette nedenfor.

I sum skaper dette store utfordringer for bønder som har reelle og lønnsomme omstillingsmuligheter. Tildelingskriteriene må endres for å imøtekomme bøndenes behov, slik at ordningen blir mer treffsikker, og at søkere med gode forretningsplaner kan få tildelt omstillingsmidler til å starte opp ny næringsvirksomhet.

Budsjettrammen for omstillingsmidler

Norges Pelsdyrslag må også påpeke at budsjettrammen for omstillingsmidler er altfor lav.

I 2020 ble det bevilget 45 millioner kroner fra ordningen, av en totalramme på 95 millioner kroner. I tillegg har vi notert at det foreligger søknader for til sammen 22 millioner kroner som ennå ikke er behandlet. Vi er kjent med at ytterligere søknader ligger inneværende år, og det må forventes flere søknader kommende år. Det er alvorlig at mesteparten av rammen på 95 millioner kroner allerede er brukt opp. Omstillingsordningen vil etter alt å dømme være brukt opp før mange i det hele tatt har hatt muligheten til å søke. Mange enten kan ikke eller bør ikke søke enda fordi driften ikke er avsluttet eller fordi prosjektene så langt ikke er klare. Til det siste, er det selvfølgelig av stor betydning at prosjektene er godt fundert, og gode prosjekter kan kreve tid for utforming. Noen er dessuten i en ytterste krevende økonomisk situasjon, der omstilling og finansiering av nye prosjekter er umulig før den endelige erstatningsordning er på plass. Dette vil selvfølgelig også være av betydning for banker og andre som skal gi tilsagn om finansiering. At ordningen kan gå tom allerede i 2021, presser mange til å forhaste seg om viktige fremtidsvalg for både seg selv og familien. Andre frykter at de nå aldri får den lovede mulighet til omstilling. De som er økonomisk hardest rammet av forbudet, og er verst stilt, er de som påvirkes mest.

Dette må løses gjennom å endre rammene for ordningen. Den må gjøres til en overslagsbevilgning eller økes så kraftig at alle bønder kan være trygge på at det er midler til deres prosjekter. I først omgang må en større del av totalrammen raskt gjøres tilgjengelig i 2021, slik at bøndene med godkjente prosjekter ikke blir sittende på vent helt til 2022.

Særlig om tilskudd til arbeidsrettet kompetanseheving for pelsdyroppdrettere

Søkere om tilskudd til arbeidsrettet kompetanseheving melder også om lang og komplisert saksbehandling. Det er begrensede midler til rådighet, og det kan synes som om Landbruksdirektoratet, som gjør vedtak om tilskudd, derfor er tilbakeholdne med å gi tildelinger. Det er også meldt om lang saksbehandlingstid. Dette vanskeliggjør situasjonen for tidligere bønder som ønsker å komme raskt i gang med utdanning og arbeid.

Særlig om riving og rydding

Norges Pelsdyrslag vil påpeke at det er tungtveiende grunner til at anlegg ikke skal bli stående, utover det som måtte være nødvendig for verdsettingen. Blant

annet er det i samfunnets interesse at man hindrer at tomme anlegg som forfaller kan forårsake skade eller kan bli kilde til forurensning.

Hvilke bygninger som omfattes

I kompensasjonsforskriften § 7 fremgår at det kun skal gis støtte til riving og opprydding i pelsdyrhus som var i bruk 15. januar 2018. Mange pelsdyrbønder som var aktive denne datoen, og berettiget til erstatning, har hus som ikke var i bruk akkurat denne datoen på grunn av årssyklusen i pelsdyrholdet. I hovedsak var det kun livdyr igjen på de enkelte gårdene, og derfor var bare en liten del av anlegget i bruk. Også for hus som eventuelt har stått tomme i en periode, må det regnes som påregnelig at en aktiv bonde vil ta dem i bruk igjen. Det kan derfor ikke være en begrensning på hvilke hus på en eiendom med aktiv pelsdyrdrift som det kan kreves rivings- og ryddingskompensasjon for.

Begrepet «pelsdyrhus»

Begrepet «pelsdyrhus» er upresist og vi foreslår derfor å endre det til «pelsdyranlegg», eller en annen dekkende betegnelse. Begrepet «pelsdyrhus» gjør at det kan reises tvil om for eksempel gjødselkum, andre lager- og driftsbygninger, infrastruktur under bakken og yttergjerde er omfattet av ordningen.

Mellomfinansiering av rivingsutgifter

I dag må pelsdyrbonden forskuttere utgifter til riving og rydding, utgifter som kan være betydelige. For mange vil det være vanskelig, eller umulig, å mellomfinansiere rivingsutgifter. Dette kan være til hinder for at bygningene rives som forutsatt. Det må derfor etableres en forskuddsordning basert på rivingsplanen, slik at ikke bøndene pålegges å finansiere utgifter til riving i en mellomperiode.

Særlig om pensjon

I henhold til kompensasjonsforskriften § 5 skal pelsdyrbønder som er født tidligere enn 1. februar 1963, og som tar ut alderspensjon etter fylte 62 år, men før fylte 67 år, gis kompensasjon for lavere årlig alderspensjon som følge av dette uttaket, dersom vedkommende ikke har annen lønns- eller næringsinntekt som overstiger to ganger grunnbeløpet i folketrygden.

Det er flere forhold som må korrigeres for at denne ordningen skal fungere etter hensikten.

Krav om samtidig uttak må fjernes

Krav om samtidig uttak av folkepensjon for å kunne få pensjonskompensasjon må fjernes. Hensikten med pensjonskompensasjon er at pelsdyrbønder, som det på grunn av alder er uaktuelt for å omstille seg, skal få en kompensasjon for lavere årlig alderspensjon ved uttak tidligere enn fylte 67.

Dersom bonden tar ut tidligpensjon fra folketrygden tidligere enn fra 67 år, på grunn av at pelsdyrholdet legges ned, vil vedkommende på grunn av forholdstallsregulering få lavere årlig pensjon livet ut. Det samlede uttak av pensjon gjennom livsløpet vil ikke være påvirket av valg av uttaksalder. I prinsippet vil det derfor ikke være noe i veien for å gi en kompensasjon for lavere uttak hvert år gjennom hele pensjonstiden. Ordningen er imidlertid spesielt innrettet for å gi pensjonisten bedre økonomi fra 62 til 67 år, i en periode man ellers kunne hatt inntekt.

Det er vanskelig å se hvorfor det er krav om at bonden skal ta ut alderspensjon samtidig som han får kompensasjon etter lovforbudet mot pelsdyrhold. For mange vil det være helt naturlig å ta ut pensjon slik at man har til livsopphold. For andre kan det være særlige grunner til at man ikke kan eller ønsker å ta ut pensjon fra folketrygden. Noen vil rett og slett ikke ha mulighet til dette fordi de har for lav opptjening i folketrygden. Nettopp denne gruppen vil ha særskilt behov for kompensasjon mellom 62 og 67 år. Når man ikke kan drive pelsdyrhold, ikke kan omstille seg til annet yrke, ikke starte ny virksomhet, ikke kan ta ut folkepensjon og ikke kan motta pensjonskompensasjon fra pelsdyrordningen, er man virkelig i en trengt situasjon.

Dette må det finnes en god løsning på. Norges Pelsdyrslag mener det er nødvendig å frikoble kompensasjonsordningen for pelsdyroppdrettere fra folketrygden, slik at det blir en særskilt pensjonsordning for pelsdyrbønder mellom 62 og 67 år, hvor det kan ytes pensjon uavhengig av tidlig uttak fra folketrygden.

Inntekt over to ganger folketrygdens grunnbeløp (2G)

Etter pensjonsreformen er det fritt å kombinere alderspensjon med arbeid. En hovedhensikt var at velferdsytelser skulle utformes slik at de stimulerer til arbeid fremfor å leve av pensjon. Dette er positivt for samfunnet og den enkelte.

For pensjonskompensasjonen til pelsdyrbønder er det imidlertid krav om at inntekten ikke skal overstige 2G, noe som bryter med intensjonene i pensjonsreformen. Vi viser til at også i tidligpensjonsordningen for jordbrukere er det anledning til å kombinere tidligpensjon og lønnsinntekt.

Dette kravet må opphøre, slik at det er mulig å kombinere arbeid med ytelser fra pensjonsordningen for pelsdyrbønder.

Inntekter fra avsluttet næringsvirksomhet

Dersom maksgrensen på 2G likevel blir stående, må det presiseres at visse former for inntekter som følge av erstatningen fra avsluttet næringsvirksomhet, må unntas beregning av den enkelte sitt inntektsgrunnlag.

Det er uklart om erstatningen i seg selv, som regnes som næringsinntekt, skal være med i grunnlaget når det vurderes om inntekter er under 2G. Det vil i så fall være helt urimelig. Erstatningen vil ofte bli utbetalt året etter at pelsdyrholdet er opphørt, og kan bidra til inntekt over 2G, selv om bonden har minimalt med annen inntekt.

Inntekt fra riving og rydding må heller ikke beregnes inn i grunnlaget, der bonden står for arbeidet selv. Det samme gjelder inntekt fra skinnsalg etter avsluttet husdyrhold, da slike inntekter kan komme flere år etter at pelsdyrholdet er avsluttet. Uttak fra Markedsutjevningfondet må også holdes utenfor ved beregning av inntektsgrunnlag.

Dette er i tråd med bestemmelser på andre områder. Eksempelvis har forskrift om uføretrygd § 3-2 bestemmelser om at etterslepsinntekter ikke skal føre til reduksjon av uføretrygd.

Norges Pelsdyrslag mener derfor at det må presiseres at inntekter som nevnt ovenfor, som kan karakteriseres som følgeinntekter av næringsvirksomheten, holdes utenfor ved beregning av lønns- og næringsinntekt.

Avkorting av kompensasjon

I henhold til kompensasjonsforskriften § 11 skal pelsdyroppdrettere som på tidspunktet for kompensasjonsvedtaket er ilagt forbud mot hold av pelsdyr (aktivitetsforbud), jfr. lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd, få sin kompensasjon etter § 5 og § 6 avkortet med 30 prosent.

Norges Pelsdyrslag er klare på at dette prinsippet må utgå i sin helhet, både for å forenkle avviklingsprosessen og for å unngå urimelige utslag. Tilsynssaker som leder til aktivitetsforbud er svært sammensatte og kan være knyttet til sykdom og psykisk helse. En generell regel om 30 prosent avkortning vil kunne få svært urimelige utslag overfor de det gjelder. Vi viser også til den oppståtte kritikk av Mattilsynets tilsynsrutiner, som viser at virkemiddelbruken etter tilsyn ikke alltid har vært riktig.

Videre kan et forbud som det skisserte anses som dobbeltstraff, da bønder som allerede er ilagt en straffeliknende reaksjon på nytt straffes for samme forhold. Norges Pelsdyrslag mener derfor at dette punktet skal tas ut av forskriften.

7. Dekning av alle tap

Gjennom loven må bøndene få en lovfestet rett til å få alle sine tap dekket. Det er viktig at disse tapene ikke er begrenset til å gjelde prosesskostnader, tap av ikke-realiserbar kapital og tap av retten til å drive pelsdyrhold. Også den enorme politiske usikkerheten har i seg selv påført mange bønder svært store tap.

Proessen fra lovforbudet ble vedtatt sommeren 2019 til i dag har påført mange bønder enorme tap som også må kompenseres:

- Bønder som har falt helt utenom ordningen har hatt betydelige driftskostnader og renteutgifter på anleggene som har stått tomme, uten at de har hatt mulighet til å gjenoppta driften som følge av lovforbudet.
- Usikkerheten som er skapt gjennom regjeringens håndtering av saken har ført til at finansinstitusjonene har strammet inn eller fjernet driftskredittordninger, noe som har tvunget bønder til å avvikle uten å ha anledning til å benytte seg av avviklingsperioden.
- Omstilling til fremtidig virksomhet er satt på vent i påvente av en endelig kompensasjonsordning hvor prinsipper for verdsetting er klare. Bønder kan ikke rive eksisterende anlegg, og tvinges til å frasi seg omstillingsmuligheter så lenge erstatningen ennå ikke er avklart. I sesongbaserte næringer kan dette ha som konsekvens at bonden mister et helt års inntekt.

Disse eksemplene viser med tydelighet behovet for at det må stilles midler til rådighet for at bøndene som kan dokumentere slike tap, må få lovfestet rett til å få disse dekket.

8. Skatt

Skatt er ikke et tema i Landbruks- og matdepartementets forslag til endringer i forbudsloven. Departementet har henvist til Finansdepartementet for spørsmål om skatt, samt at det vil bli foreslått å gi betinget skattefritak, liksom ved ekspropriasjon. Vi har drøftet skattespørsmål i møte med Finansdepartementet 19. januar 2021, og forstår at de ikke har fått i oppdrag om å vurdere skattereglene for erstatningsordningen. Vi vil ta saken opp med Finansdepartementet i egen henvendelse. Vi redegjør nærmere for saken nedenfor, slik at Landbruks- og matdepartementet kan ta ansvar for nødvendig koordinering i Regjeringen.

Det er svært uheldig at det ikke er lagt opp til samtidig behandling av skattespørsmålet og det nye lovforslaget. Erstatningen, og beskatning av denne, henger nøye sammen. Bøndenes økonomiske planlegging, og i hvilken grad de faktisk holdes skadesløse, avhenger av hvordan erstatningen beskattes.

Norges Pelsdyrslag mener derfor at proposisjonen må inkludere forslag om endring av skatteloven.

Utsatt skatt (betinget skattefritak)

Betinget skattefritak kan kreves ved visse typer av ufrivillig realisasjon, slik som ved ekspropriasjon, jfr. skattelovens § 14-70.

Ettersom det må reinvesteres i tilsvarende objekt, vil muligheten til betinget skattefradrag først og fremst gjelde for de som har drevet pelsdyrhold på en eiendom med annen landbruksvirksomhet, der det kan reinvesteres i annen type drift, for eksempel i en annen driftsbygning. Ingen av de øvrige bøndene vil kunne benytte en ordning med betinget skattefritak, da ordningen ikke er tilpasset næringsdrivende som skal omstille til helt annen virksomhet.

Begrepet «betinget skattefritak» kan misforstås. Det er ikke et reelt skattefritak, men kun utsatt beskatning. Betinget skattefritak har som formål at pengene reelt sett skal komme til beskatning. Kostprisen for det reinvesterte objektet reduseres tilsvarende gevinsten som skattyter fikk i forbindelse med den ufrivillige realisasjonen. Skatten utsettes således til det reinvesterte formuesobjektet selges, eller til det avskrives med lavere avskrivningsgrunnlag enn om man ikke hadde fått betinget skattefradrag. Selv om det innvilges betinget skattefritak, vil altså en stor del av erstatningen gå tilbake til staten i form av skatt.

Erstatningen må være slik at pelsdyrbonden etter skatt må kunne investere i andre objekter, uten begrensningene i reglene om betinget skattefritak. De skal også stå i tilsvarende formuessituasjon som før den tvungne avviklingen av pelsdyrholdet.

Norges Pelsdyrslag mener derfor at betinget skattefradrag ikke er godt nok for å holde bøndene skadesløse.

Fullt skattefritak

Til og med 2004 gjaldt et generelt gevinstfritak ved realisasjon av alminnelig jord- og skogbrukseiendom som var eid i minst ti år. Dette er senere blitt innskrenket, men det gis fortsatt fullt skattefritak i enkelte tilfeller. Også utenfor landbruket er en del former for realisasjon av formuesobjekter unntatt skatteplikt i henhold til skatteloven.

Skatteloven gir skattefritak ved realisasjon av alminnelig gårdsbruk eller skogbruk i noen tilfeller. Etter 9-13 (1) gis fritak ved realisasjon til arveberettigede.

Videre gis fullt fritak for erstatning ved skogvern etter naturmangfoldloven og markaloven etter § 9-13 (8). Skattefritaket gjelder uavhengig om vernet er skjedd ved tvang eller frivillighet.

På grunn av enkelte av eiendommenes begrensninger er det mange bønder som ikke har mulighet til å reinvestere i ny næring. De spesielle omstendighetene tilsier at det må gis unntak for skatteplikten, slik det gjøres ved realisasjon til arveberettigede og ved skogvern.

Norges Pelsdyrslag mener derfor at betinget skattefradrag ikke er godt nok for å holde bøndene skadesløse og at proposisjonen må inkludere forslag om endring av skatteloven.

Dette er i tråd med slik det gjøres i Danmark:

Fortjeneste, som ejeren modtager ved en egentlig ekspropriation af fast ejendom, skal ikke medregnes ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst. Se EBL § 11, stk. 1, 1. pkt.

Nytt skatteregelverk må gis tilbakevirkende kraft

Det må presiseres i ny lovgivning at skattefritak/betinget skattefritak også må gjelde for allerede utbetalt erstatning etter gjeldende kompensasjonsforskrift. Det vil være urimelig om rettferdige skatteregler kun skal gjelde for regnskapsåret 2021 og senere. Tidligere utbetalte erstatninger er som følge av ny erstatningsordning å regne som et forskudd. All erstatning må åpenbart behandles likt skattemessig.

Betinget skattefritak ved salg av livdyr

I henhold til skattelovens § 14-70, 6. ledd kan det gis betinget skattefritak ved realisasjon av buskap på gårdsbruk. I henhold til 7. ledd forutsettes at nedslaktning må pålegges av veterinærmyndighet for at realisasjonen skal regnes som ufrivillig.

Når pelsdyrnæringen avvikles må salg av livdyr, eller skinn fra livdyr, også regnes som en ufrivillig realisasjon, tilsvarende som om det var pålagt av veterinærmyndighet. Derfor må det gis betinget skattefritak for inntekten fra slikt ufrivillig salg av livdyr eller skinn fra livdyr. Vi ber om at det presiseres at slik realisasjon faller inn under § 14-7, 6. og 7. ledd.

9. Andre forhold

Erstatning og trygdeordninger

Det må klargjøres at erstatninger som utbetales etter ordningen ikke gir avkorting i uføretrygd og eventuelle andre trygdeordninger. Vi forutsetter at erstatning etter

kompensasjonsforskriften regnes som etterslepsinntekter etter forskrift om uføretrygd § 3-2. Videre må salg av livdyr/skinn fra livdyr regnes som salg av driftsmidler ved opphør av næring, som også er etterslepsinntekter og ikke gir avkorting i uføretrygd.

Fôrlagene og annen følgeindustri

Fôrlagene har vært en viktig del av norsk pelsdyrnæring de siste 60 årene og er i dag organisert i tre samvirkebedrifter. Selv om enkelte pelsdyrbønder har produsert fôr på egen gård, har de aller fleste valgt å gå sammen om å få produsert fôret sitt i fôrlagene. Lovforslaget til regjeringen legger opp til at verdier knyttet til fôrproduksjon på de enkelte gårdene skal omfattes av erstatningsordningen, men at de bøndene som har organisert produksjonen i samvirker ikke skal omfattes. De som har organisert fôrproduksjonen gjennom et samvirke lider det samme tapet som bøndene som har produsert fôret på gården. Det har de siste tiårene blitt investert for rundt 136 millioner kroner i langsiktige investeringer ved de tre fôrlagene. Med dagens forslag fra regjeringen vil disse verdiene gå tapt. Lovforslaget må endres for å inkludere erstatning for verdier i fôrlagene som går tapt som en direkte konsekvens av lovforbudet mot pelsdyrhold.

Vi har notert at det pågår politiske forhandlinger i Danmark om erstatning til følgeindustrien etter at minknæringen er vedtatt avviklet. Etter det vi kjenner til vil også følgeindustri som fôrprodusenter og utstyrsleverandører bli erstattet som ved full ekspropriasjon. Når det er nærmere avklart hvordan erstatningsordningen utformes i Danmark, kan det eventuelt tjene som modell også i Norge.

10. Oppsummering

De tre årene som har gått siden forbudet mot pelsdyrnæringen ble vedtatt på Jeløya har vært vanskelige for norske pelsdyrbønder. Usikkerhet om økonomi, fremtidsmuligheter, jobb og gården har satt sitt preg på mange. Nå må regjeringen sørge for at erstatningsordningen kommer raskt på plass, og at det oppfyller Stortingets intensjon om full erstatning for alle pelsdyrbønder som rammes av forbudet.

Erfaringene med den eksisterende forskriften og hvordan den tolkes, viser tydelig behovet for en detaljert, gjennomtenkt og riktig tilpasset erstatningsordning. Forslaget som er lagt frem fra regjeringen ivaretar på ingen måte det. Loven som nå skal endres er tidsbegrenset og kan gjøres omfangsrik nok til å faktisk sette er rettferdig og verdig punktum for saken. Ansvaret kan ikke skyves over på byråkratiet og skjønnsretten.

I dette dokumentet har vi gått grundig gjennom alle endringene som må på plass. De kan i stikkord oppsummeres slik:

3. Hvem som omfattes av de nye reglene (§ 3 første ledd)

- De nye reglene må omfatte den som eide eller eier pelsdyranlegg (bygninger og utstyr) som var anskaffet for pelsdyroppdrett.
- Erstatning må gjelde fullt ut, helt uavhengig av hvordan den enkelte pelsdyrbonde juridisk har organisert virksomheten.
- Det må være uten betydning for retten til erstatning om hele eller deler av et pelsdyranlegg, for eksempel pelseri, eies av flere bønder i fellesskap.
- Kravet om hold av dyr på den tilfeldige datoen 15. januar 2018 må fjernes.
  - Samtlige bønder som hadde et forskriftsmessig anlegg den 1. januar 2015, og der hvor bonden ikke har gjennomført en endelig avvikling av virksomheten før 15. januar 2018, må kvalifisere for erstatning.

Lov om forbud mot pelsdyrhold forbyr pelsdyrbønder å drive oppdrett av pelsdyr. Det betyr at produsentene er fratatt sin «rørlige eller urørlige eiendom», jfr. Grunnloven § 105. Det er ikke riktig å betrakte forbudet som en «rådighetsbegrensning» som ikke utløser et krav om «full erstatning».

Revidert lovtekst:

Forbudsloven § 3 første ledd skal lyde:

Etter avvikling av pelsdyrvirksomhet som følge av forbudet i § 1, har en pelsdyroppdretter som holdt pelsdyr 1. januar 2015, rett til erstatning for tap som følge av avviklingen. Det samme gjelder for eier av forskriftsmessig pelsdyranlegg som 15. januar 2018 var leid ut til pelsdyroppdretter som omfattes av første punktum.

4. Erstatning etter avvikling (§ 3 annet ledd)

- Det må utvikles klare retningslinjer for hvordan reglene om erstatning ved ekspropriasjon skal anvendes ved fastsetting av erstatning til pelsdyrbøndene.
  - Pelsdyrbøndene må gis valget mellom erstatning basert på bruksverdi eller gjenervervsverdi.
  - Beregningene må baseres på anerkjente og etablerte metoder.
- Bruksverdien baseres på den forventede økonomiske avkastningen.
  - Anleggenes kapasitet pr. 15. januar 2018 må legges til grunn. Det må gjøres en objektiv vurdering, uavhengig av hvem som er eier og hva som var antall dyr på tidspunktet for verdsettelse.

- De økonomiske forutsetningene må være riktige, og basert på en objektiv vurdering av hva en normalt forstandig bonde vil oppnå.
- Det må settes opp og brukes en delvis standardisert og gjennomtenkt modell. Samtidig er det avgjørende at bønder som kan dokumentere en bedre drift, skal kunne få hensyntatt dette ved utmåling av erstatning.
- Kapitaliseringsrenten må fastsettes ved forskrift.
- Gjenerverv baseres på den den tekniske tilstanden til anlegget.
  - Prinsippet om nedskrevet gjenanskaffelsesverdi for bygninger, slik det fremgår av rundskriv M-3/2002 (som direkte gjelder verdsetting i forbindelse med konsesjonsbehandling), vil kunne fungere som prinsipp også ved verdsetting basert på gjenanskaffelsesverdi i ekspropriasjonssaker.

Revidert lovtekst:

Forbudsloven § 3 annet og nytt tredje ledd skal lyde:

Erstatningen fastsettes i samsvar med utmålingsreglene i lov 6. april 1984 nr. 17 om vederlag ved overføring av fast eiendom (ekspropriasjonserstatningslova). Pelsdyroppdretteren vil alltid ha rett til å kreve erstatning basert på utgifter til gjenerverv av et tilsvarende anlegg for hold av pelsdyr. Ved anvendelsen av nevnte lov § 10 skal 15. januar 2018 legges til grunn. Det skal ikke tas hensyn til fortjeneste eller tap som følger av at avvikling av pelsdyrholdet har skjedd etter 15. januar 2018 eller til at utbetaling av vederlaget skjer på et senere tidspunkt etter avviklingen.

Departementet kan i forskrift fastsette en realrente som skal anvendes for å komme frem til nåverdien av erstatningsbeløpet ved utmåling av erstatning som fastsettes som en engangssum.

5. Fremgangsmåten ved fastsetting av erstatning (§ 4)

- Det må kreves at prosessen med fastsetting av erstatning kommer i gang og løper effektivt.
  - Organet som skal utarbeide tilbudet, må gis tilstrekkelige ressurser til dette arbeidet. Dette må være et regionalt organ med mest mulig kompetanse, i praksis statsforvalteren.
  - Utgifter som er påløpt i forbindelse med pelsdyrbondens vurdering av tilbudet, og dialog med staten, må kunne kreves dekket av staten, uten hensyn til om saken går videre til rettslig skjønnsbehandling.
  - Det må fastsettes en frist for staten til å begjære skjønn, for å unngå at saken trekker ut.

- Det må gis en bestemmelse om forskuddsvis betaling av erstatning til pelsdyrbonden før det foreligger rettskraftig skjønn. I lovutkastet må henvisningen til skjønnsloven § 42 erstattes med en henvisning til skjønnsloven § 54, slik at bøndene ikke risikerer å måtte betale kostnadene som vil påløpe i en rettsak.
- Ved overskjønn og anke må reglene i skjønnsloven §§ 54a og 54b gis anvendelse.
- Det må tas inn en bestemmelse som slår fast at staten skal dekke utgifter som påløper i avviklede anlegg, mens bøndene ikke kan rive og løpende må drive vedlikehold i påvente av verdsetting.
  - Bestemmelsen må slå fast at staten skal dekke nødvendige utgifter til vedlikehold, forsikring av anlegget og lignende fra avvikling av pelsdyrholdet til staten har fremsatt sitt tilbud om erstatning.
  - Det må legges opp til at det i samarbeid med staten foretas en dokumentasjon av anlegget i forbindelse med at staten setter frem tilbudet om erstatning, slik at det ikke senere skal oppstå uenighet om anleggets tilstand når saken eventuelt kommer til skjønnsretten. Anlegget må kunne rives senest etter at staten har satt frem sitt tilbud om erstatning.

Revidert lovtekst:

Forbudsloven § 4 annet og tredje ledd skal lyde:

Blir tilbudet ikke akseptert, kan pelsdyroppdretteren senest seks måneder etter at det ble gitt, sette frem krav for fylkesmannen om at staten begjærer skjønn styrt av tingretten til fastsetting av erstatning etter § 3. Staten skal begjære skjønn så snart som mulig og senest innen en måned.

Skjønnen holdes etter reglene i lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker (skjønnsprosessloven) og reglene i dette ledd. Tingretten kan gi oppfriskning for oversittelse av fristen i annet ledd etter reglene i tvisteloven. Pelsdyroppdretteren her rett til å få dekket saksomkostninger etter reglene i skjønnsprosessloven § 54. Ved overskjønn og anke gjelder skjønnsprosessloven §§ 54a og 54b.

6. Forskrift om kompensasjon, omstillingsmidler og kontroll (§ 5)

- Omstillingsordningene må raskt tas tak i.
  - Tildelingskriteriene må endres for å imøtekomme oppdretteres behov, slik at ordningen blir mer treffsikker, og at søkere med gode forretningsplaner kan få tildelt omstillingsmidler til å starte opp ny næringsvirksomhet.

- Ordningen bør finansieres med en overslagsbevilgning. Eventuelt må rammene økes så kraftig at alle bønder kan være trygge på at det er midler til deres prosjekter. 14 dager inn i 2021 var midlene for hele året brukt opp. Totalrammen er allerede nært brukt opp.
- Forskriften må endres slik at det ikke er en uheldig begrensning på hva det kan kreves kompensasjon for hva gjelder riving og rydding.
  - Begrepet «pelsdyrhus» er upresist og må endres til «pelsdyranlegg», eller en annen dekkende betegnelse.
  - Det må etableres en forskuddsordning basert på rivingsplanen, slik at ikke bøndene pålegges å finansiere rivingsutgifter i en mellomperiode.
- Pensjonsordningen må korrigeres, slik at den fungerer etter hensikten.
  - Det er nødvendig å frikoble kompensasjonsordningen for pelsdyroppdrettere fra folketrygden, slik at det blir en særskilt pensjonsordning for pelsdyrbønder mellom 62 og 67 år, hvor det kan ytes pensjon uavhengig av tidlig uttak fra folketrygden.
  - Kravet om at inntekten ikke skal overstige 2G må fjernes, slik at det er mulig å kombinere arbeid med ytelser fra pensjonsordningen. I tidligpensjonsordningen for jordbrukere er det anledning til å kombinere tidligpensjon og lønnsinntekt.
  - Dersom maksgrensen på 2G likevel blir stående, må det presiseres at visse former for følgeinntekter fra avsluttet næringsvirksomhet må bli unntatt ved beregning av inntektsgrunnlaget. Kompensasjonen skal ikke være en del av grunnlaget. Inntekt fra riving og rydding må heller ikke beregnes inn i grunnlaget. Det samme gjelder inntekt fra skinnsalg etter avsluttet husdyrhold eller uttak fra Markedsutjevningfondet.

7. Dekning av alle tap

- Det må legges inn en lovfestet rett for bøndene til å få alle sine tap dekket.
  - Det må inkludere driftskostnader og renteutgifter på anleggene som har stått tomme, fordi bønder har falt utenfor ordningen, men heller ikke kan gjenoppta driften.

8. Skatt

- Det må legges opp til samtidig behandling av skattespørsmål og det nye lovforslaget. Proposisjonen må inkludere forslag om endring av skatteloven.
  - De spesielle omstendighetene tilsier at det må gis unntak for skatteplikten, slik det gjøres ved realisasjon til arveberettigede og ved skogvern.
- Det må presiseres i ny lovgivning at skattefritak/betinget skattefritak også må gjelde for allerede utbetalt kompensasjon etter gjeldende kompensasjonsforskrift.

9. Andre forhold

- Det må klargjøres at erstatninger som utbetales etter ordningen ikke gir avkorting i uføretrygd og eventuelle andre trygdeordninger.
- Lovforslaget må endres for å inkludere erstatning for verdier i fôrlag og annen følgeindustri som går tapt som en direkte konsekvens av lovforbudet mot pelsdyrhold.